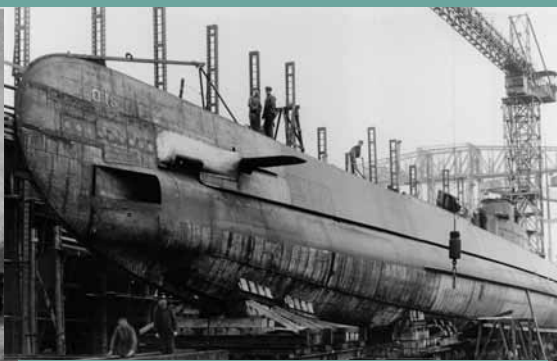

OudRhenen

jaargang 36 – januari 2017 – nr. 1

Op de voorpagina; de Heerenstraat ca. 1890. (zie pagina 13)

Inhoud

4. **Elias Stark**
Hens Dekker † 11-12-2013
12. **Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners**
De huizen van apotheker Post en zijn burens aan de Heerenstraat
Henk P. Deys en Ad J. de Jong
23. **Onthulling infobord Algemene Begraafplaats Elst**
Ellen Wolf
25. **Eén van Nederlands bekendste moderne zeehelden groeide op in Rhenen**
Janet van Klink
31. **Jaarverslag 2016 van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen e.o.**

Colofon

Oud Rhenen, tijdschrift voor de Historie van Rhenen, uitgegeven door de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken
www.oudrhenen.nl

Erevoorzitter dr. H. P. Deys
Ereleden W.H. Strous
Ing. H.B. Gieszen

bestuur
voorzitter
drs. W. A. van Ommeren

secretaris
ir. G.H. van Nieuwenhuizen
Rozenlaan 72
3911 DX Rhenen
(0317) 61 4273

penningmeester
J. Klootsema, Rhenen
(0317) 74 12 03,
ING-bank: NL70INGB000 1211163

ledenadministratie
drs. ing. A. Pilkes-van Delft,
(0317) 74 10 82

leden
ing. A.M. Uiterwijk
B.W. van Laar
drs. L. Mulder
N.G. van den Oosterkamp
A.P. de Ridder
mr. C. Waiboer

redactiecommissie
J.M. D. Doorman
B.W. van Laar

redactie-assistent
E. A. M. Vlak-Derksen

inleveren kopij
Paardenveld 19, 3911 XG Rhenen
b.van.laar2@kpnplanet.nl

grafisch ontwerp
Michel Backus ('Idee en Ontwerp')

druk
Cunera b.v., Rhenen

werkgroepen
werkgroep Achterberg
coördinator A.P. de Ridder
0317-616504

werkgroep Elst en Remmerden
coördinator N.G. van den Oosterkamp
0318-471603

werkgroep Virtueel Rhenen
coördinator H. Boor
0317 614958

werkgroep Open Monumentendag
coördinator J. Everaars
0318-471269

werkgroep Archeologie
coördinator T. van Drunen
0317 617038

werkgroep Genealogie
coördinator A.J. de Jong
0342 471039

werkgroep PR en Communicatie
coördinator A.M. Uiterwijk
0610225796

werkgroep Foto/Film
coördinator B. Kobus
0317 617500

Digitale Beeldbank
coördinator P. Hovestad
0626468773

Dinsdagochtend Sociëteit
coördinator P. Hovestad
0626468773

© HVOR. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen dan na schriftelijke, voorafgaande toestemming van de redactie.

Auteurs die in dit tijdschrift publiceeren geven daarmee onvoorwaardelijk toestemming tot het in digitale vorm opnemen in openbare databases.

Elias Stark

H. Dekker † 11-12-2013

Op 11 december 2013 overleed ons zeer actief verenigingslid Hens Dekker. Tot vlak voor zijn overlijden aan de slopende ziekte ALS was hij bezig met het voorbereiden van zowel een presentatie als een artikel over Elias Stark. Conform zijn wens is eerst de lezing gehouden, te weten op 24 november 2016 door Jan Maarten Doorman, en hieronder volgt Hens zijn laatste bijdrage voor Oud Rhenen. Geheel in de stijl die we van hem gewend waren.

Rhenen is een stad met relatief weinig inwoners, maar toch hebben er enige prominente personen het levenslicht gezien. Daartoe behoort zeker de gedreven, veelzijdige Elias Stark. Hij is hier geboren en was de eerste gediplomeerde tandarts in Nederland. Daarnaast was hij een begaafd tekenaar, kunstschilder, etsen en tevens fotograaf, schrijver, muzikant en theosoof. Hij deed een belangrijke uitvinding waar iedereen nog dagelijks het gebruiksgemak van heeft. Bovendien heeft hij geheel belangeloos in zijn woonomgeving belangrijke weldaden voor zijn medemensen verricht. Zijn vele kunstwerken zijn in het hele land en daarbuiten verspreid, maar gelukkig is er ook een aantal in Rhenen bewaard gebleven.

ZIJN JEUGD EN OPLEIDING

Elias is geboren op 15 augustus 1849, het jaar dat Willem III zijn overleden vader als koning van Nederland opvolgde. Hij is de zoon van de in het Noordhollandse IJpendam in 1811 geboren apotheker Cornelis Elias Stark, die in 1848 trouwde met de in 1816 in Rhenen geboren Gerardina de Vrind, de zuster van zijn eerste vrouw Johanna, die in 1845 was overleden. Bij laatstgenoemde kreeg hij vier kinderen, van wie er binnen een jaar twee overleden zijn, en bij zijn tweede vrouw werden na hun eerste kind Elias nog twee dochters en vijf zonen geboren. De vader was in 1835 via Wijk bij Duurstede naar Rhenen gekomen en nam het pand Herenstraat 95 over, waar voorheen Christiaan Roghair (1761-1834) zijn apothek had. Moeder Gerardina de Vrind verbleef als jonge vrouw al in dat huis. Zij was de dochter van een herbergier en eigenaar van een pand op de Markt, Gerardus de Vrind. Na het over-

lijden van Stark nam Jan Jacob Post de apothek over en tot het pand in de meidagen van 1940 door Duitse bommen werd vernield heeft daar altijd een apothek gezeten.

Over de vroege jeugd van Elias is weinig bekend. Hij heeft waarschijnlijk op 'De Grote School' gezeten. Dat was de in-

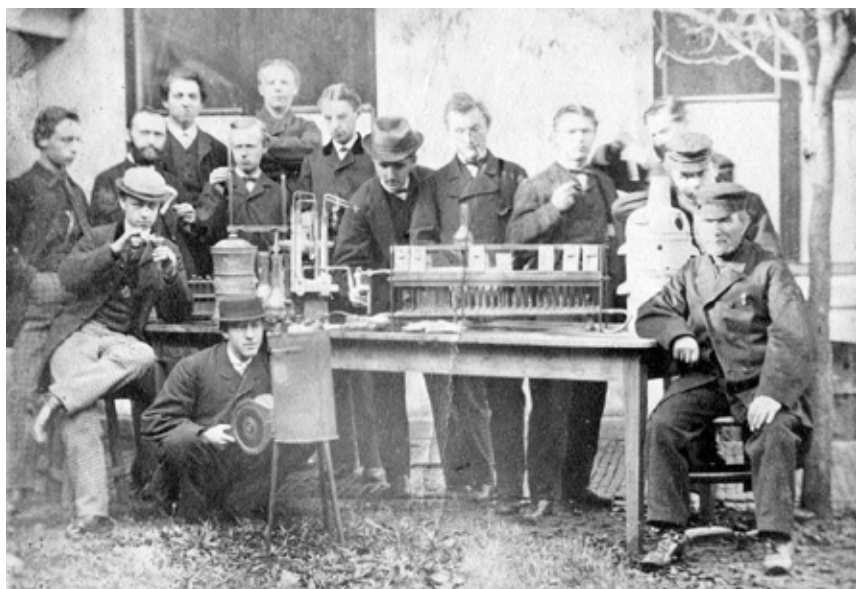

*Elias Stark (1849-1933), de in Rhenen geboren veelzijdige man.
Collectie H.P. Deys*

Elias Stark is in de Herenstraat in het pand met het bankje ervoor links, geboren. Zijn vader was daar apothek, net als voor hem Christiaan Roghair en na hem Jan Jacob Post. De huizenrij grenzend aan de Bontekoestraat is in het begin van de Tweede Wereldoorlog vernield. De afgebeelde prentbriefkaart is rond 1900 uitgegeven.

middels gesloopte lagere school die vlakbij de Cunerakerk stond. Daar werd les gegeven door de uit Amsterdam afkomstige Johannes Jacob van der Linden, die in 1852 getrouwd was met Pieterella de Vrind, zuster van de moeder van Elias. Mogelijk heeft hij ook lessen gevolgd aan het in 1852 opgerichte Jongheren Instituut, het vorige Gemeentehuis, dat vlakbij zijn woonhuis was gelegen. Hij is natuurlijk met zijn vaders vak als apothek in aanraking gekomen en wellicht heeft hij in de zaak meegeholpen. In ieder geval is hij in 1868 ook in een scheikundig

Stark leek in eerste instantie het beroep van zijn vader over te gaan nemen. Hij studeerde voor hulp-apotheker aan de Hogere Burger School in Deventer en is daar bij het scheikundig laboratorium in 1868, staande vierde van rechts, op de foto gezet. Collectie H.P. Deys

laboratorium van de Hogere Burger School in Deventer geweest voor een hulp-apothekersopleiding. In 1869 deed hij daarvoor met goed gevolg examen op de HBS in Utrecht. Twee jaar later ging hij naar Amsterdam, waar hij het beroep van farmaceut uitoefende.

Hij besloot in Leiden te gaan studeren aan de in 1575 opgerichte Leidsche Hogeschool, waar hij in 1872 zijn diploma als apotheker verkreeg en in welke stad hij ook werk vond op het Nosocomium Academicum, een voorloper van het

'De Grote School' was de naam die men aan de bij de Cunerakerk gelegen lagere school gaf, waar Elias waarschijnlijk zijn eerste lessen heeft gekregen.

Academisch Ziekenhuis te Leiden. Daar werd hij belast met onderwijs in de praktische artseneeskunde voor doctorandi in de geneeskunde en voor semi-artsen. In 1876 moest hij zijn werk opzeggen omdat hij door malaria werd getroffen, waar hij bijna een jaar ziek van was. Niettemin legde hij zich toen toe op het beroep van tandarts, dat hij in Amsterdam ging uitoefenen. In zijn jeugd had hij veel last van kiespijn gehad en hij had een slecht gebit. Mogelijk was dat de aanleiding om van apotheker op het beroep van tandarts over te stappen.

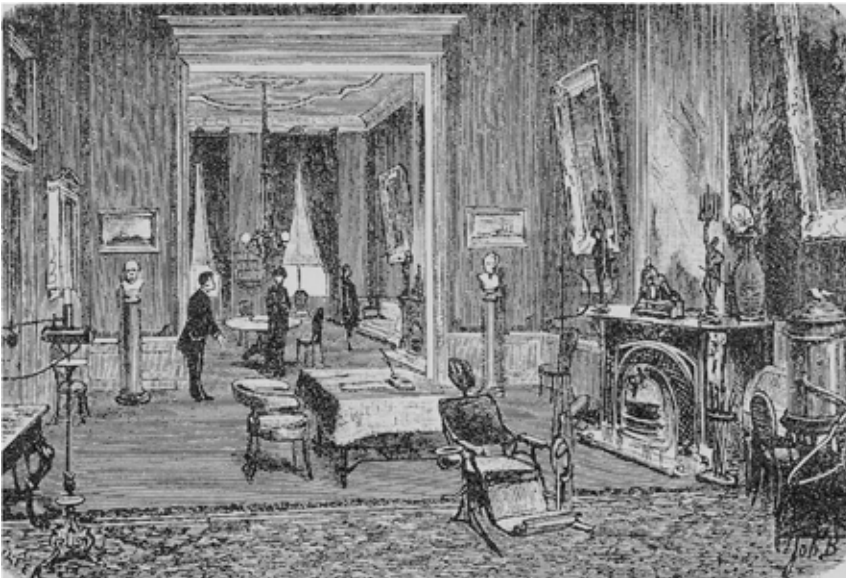
ZIJN WERK

Elias Stark oefende zijn beroep kennelijk als deskundige tandarts uit. In 1876 werd een wet op het gebied van de tandheelkunde van kracht. Hij was de eerste in Nederland die op basis daarvan een diploma verkreeg. Zijn snel verworven kennis en kunde werd ook door hem overgedragen op anderen

via consulten over mond- en tandziekten en over het plaatsen van kunststanden. Dat blijkt uit advertenties en krantenartikelen in verschillende plaatsen. Daarin stond bijvoorbeeld ook dat hij een broze tand handig verwijderde, als gold het 'een roos die uit de mond werd geplukt'. Hij zette zijn manieren van behandeling, zoals het vullen van gaatjes, ook op schrift en bood dat via advertenties in landelijke bladen aan belangstellenden aan. Zijn tandartspraktijksalon was eerst in Amsterdam in de Utrechtschestraat gevestigd. In

1879 verhuisde hij naar de Amsteldijk in een pand met de naam Huize Nieuwburg. Het is afgebeeld in een in 1882 uitgegeven Franse gids over Amsterdam. Natuurlijk gebruikte Stark eigen tandmiddelen die hij met zijn farmacie- en apothekerservaring wist samen te stellen. In latere advertenties voor zijn producten werd verscheidene keren aangegeven dat deze al sinds 1830 op de markt waren. Mogelijk dat zijn vader er al mee begonnen was. Stark was in 1893 medeoprichter van de Nederlandsche Tandmeesters Vereniging en jaren (vice)voorzitter. Hij hield lezingen in binnen- en buitenland, zoals in Eisenach voor een Duitse tandartsenvereniging, waarbij hij zijn toehoorders erop wees "dat het wenselijk was een grote mate van humaniteit voor patiënten aan de dag te leggen, om op hun waardering aanspraak te kunnen

De luxe praktijksalon van tandarts Elias Stark was gevestigd op de Amsteldijk, toen gemeente Nieuwer Amstel, nu Amsterdam. Deze is afgebeeld in een Franse gids van de stad uit 1882. Het is een houtgravure die gemaakt is op basis van een tekening van Johan Braakensiek.

maken". In zijn praktijk werd hij geassisteerd door zijn zoon Jan, aan wie hij de zaak rond 1908 overdeed.

Uit vele gegevens blijkt dat het met zijn werk als tandarts wel goed zat en we mogen veronderstellen dat dat ook gold voor de daarmee samenhangende verdiensten. Maar de voornaamste reden van zijn klaarblijkelijke welgesteldheid waren de door hem samengestelde tandmiddelen, waarvan vele soorten, vooral via apothekers in het hele land en later ook in het buitenland, werden verkocht. In het begin waren dat eenvoudige blikjes tandpoeder, maar het assortiment

De tandpastatube werd door Stark rond 1880 uitgevonden.

werd uitgebreid met mondwater, tandpasta en thermometers. Alle producten werden vervaardigd in Stark & Co's Chemische Fabriek 's-Hage in Den Haag, volgens een eigen mededeling een der oudste bedrijven in ons land. Later werd dat A.H.C. in IJmuiden, zonder dat er een reden voor deze overstap is aangegeven. Omstreeks 1880 heeft hij de tube met tandpasta uitgevonden. Er wordt verondersteld dat hij door verftubes,

in gebruik bij de schilderkunst, op het idee is gekomen. Alle middelen werden voorzien van voor die tijd goede verpakkingen, die er bovendien mooi uitzagen. Stark gebruikte zijn bekwaamheid in beeldende kunst om blikken, flesjes en prijsfolders er aantrekkelijk te laten uitzien. Om zijn producten te promoten werd in landelijke kranten geadverteerd en toen de Jaarbeurs in Utrecht werd opgericht werd daar in elk geval in 1919 met een stand aan deelgenomen.

GEZIN EN HUISVESTING

Stark werd in 1872 apotheker in Leiden waar hij ook woonde. Het jaar erop is hij in Buurmalsen getrouwd met Maria Simonettha Gerdina Tielenius Kruythoff, die geboren is in 1850 in Tricht. Haar vader was daar reeds op 45-jarige leeftijd overleden in 1858. Een jaar na het huwelijk kregen zij hun eerste kind, die de

Elias Stark wist zijn tandmiddelen via dit soort folders goed onder de aandacht te brengen. Het ligt voor de hand dat hij deze zelf heeft ontworpen. Collectie H.P. Dey's

Prijscourant van STARK's TANDPOEDER, PASTA en MONDWATER.

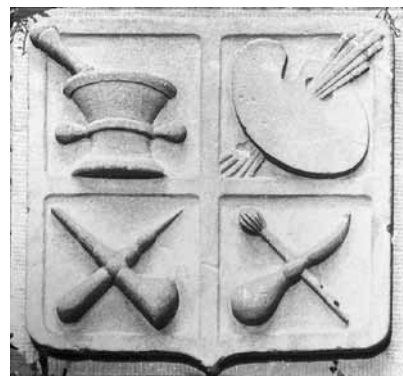
Het jonge gezin Stark met de twee oudsten van in totaal zeven kinderen, Kees en Gijs. Collectie H.P. Deys

voornamen Cornelis Elias van zijn grootvader kreeg, met als roepnaam Kees. Deze zoon koos na zijn jeugd het vak werktuigkundige, om precies te zijn automobielenmaker, een voor die tijd modern beroep. Kees vertrok naar Nederlands-Indië, waar hij na het bezoek van zijn vader besloot om toch ook

In 1903 verhuisde het gezin Stark van Amsterdam naar Laren en ging in een huis wonen wat qua stijl voor een deel leek op een op een tentoonstelling eerder gekocht huisje van de cacao-firma Blooker. Dat was het zogenaamde 'Blookertje'; het rechtse deel van zijn nog bestaande monumentale huis lijkt erop.

tandarts te worden, wat hij bij terugkeer naar zijn geboorteland in Den Haag ging uitoefenen. Het echtpaar kreeg nog zes kinderen: achtereenvolgend Gijsbertus (werd ook tandarts), Jan (volgde hem in de Amsterdamse praktijk als tandarts op), Maria (ging onder de naam Mia Stark ook de schilderkunst beoefenen), Elias jr. (werd tandarts te Brussel), een tweeling Gerardina (ging met haar man in Brussel wonen) en Hannetje (is als kind aan malaria overleden).

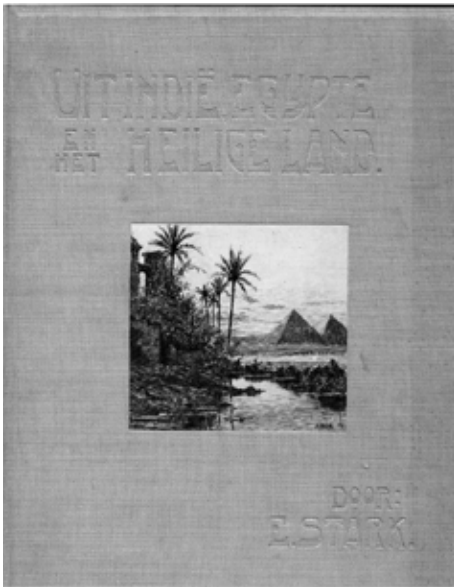

De gevelsteen van het huis van Stark 'De Klaproos' toont toepasselijk een apothekersvijzel, een schilderspalet en instrumenten van een tandarts. Collectie S. Blijdenstein

Natuurlijk werden de zonen door het lucratieve beroep van hun vader gestimuleerd, waarbij zij ook nog de Starks tandmiddelen aan hun klanten konden verkopen. Het gezin verhuisde in 1877 naar Amsterdam. In 1887 was daar een voedingsmiddelen tentoonstelling op het Museumplein, waar stands stonden van onder andere Amstel, Van Houten en de cacao-firma Blooker. Stark kocht na afloop een huisje met mooie gevel van Blooker, dat hij in de achtertuin van zijn huis

op de Amsteldijk liet plaatsen. Beneden werd een biljartkamer ingericht, waar hij wekelijks avonden voor zijn vrienden organiseerde. Uit meerdere opgedoken stukken blijkt dat hij een gezelligheidsmens was, die ook gevoel voor humor had. De bovenverdieping gebruikte hij als zijn atelier. In 1903 werd het 'Blookertje' overgeplaatst naar Laren, waar het een voorbeeld vormde van een deel van zijn nieuwe huis 'Hein Duvel'. Deze naam is een lokale verbastering voor 'einde heuvel'.

Inmiddels lijkt Stark vanaf 1891 ook in de vastgoedhandel beland te zijn, want dan koopt hij het landhuis Klein Larenberg. In dat huis is in 1907 zijn vrouw overleden. In 1916 betreft hij een huis in Blaricum met de naam 'De Klaproos', dat hij heeft laten ontwerpen door de bekende Gooise architect Hendrik Elzinga, die ook het gemeentehuis van Blaricum getekend heeft. Dochter Mia heeft nog een tijd bij hem in

Het in 1910 uitgegeven boek over zijn langdurige reis naar Nederlands-Indië, Egypte en Palestina.

In Brussel bracht Stark de laatste jaren van zijn leven door, hoewel hij in 1931 enige tijd naar Blaricum terugkeerde. Daar had Elzinga nog twee landhuizen voor Stark ontworpen: atelier 'De Pol', waar hij enige tijd ging wonen, en 'De Kalebas'. Voor de huizenhandel had hij een compagnonschap met zijn vriend Jan Hamdorff (1860-1931). Die was onder andere eigenaar van het befaamde Larense hotel Hamdorff, middelpunt van het artistieke leven in het Gooi. Voor kunstenaars rekende hij een speciaal tarief en hij liet zich ook wel met

Een door Stark gemaakte ets met zicht op Rhenen.

huis gewoond. In 1918 vestigde Stark zich in Leuven en in 1923 in Brussel, waar twee van zijn kinderen woonden. Daar was voorheen een Nederlandse kunstenaarskolonie ontstaan. Hij had ook een atelier in het kunstenaarsdorp Sint Idesbald aan de Vlaamse kust met de naam 'De Vlierhof'.

kunstwerken betalen. Stark stond door zijn handel in huizen en grond ook bekend als 'landmeester'.

Stark zal protestants zijn opgevoed, maar hij besloot lid te worden van de in 1897 opgerichte Nederlandse Theosofische Vereniging. Vijf jaar daarvoor had hij al het eerste Nederlandse boek met de naam 'Op de Zuiderzee' uitgegeven, waarin Theosofie oftewel wijsheidreligie op een ontspannende manier wordt beschreven.

VEELZIJDIG KUNSTENAAR

Stark heeft aan meer boeken meegewerkt of zelf geschreven. Waarschijnlijk is hij begonnen met boekjes over zijn vakgebied de tandheelkunde, zoals het in 1879 uitgegeven boek 'Kunststanden, hoe ze geplaatst en gedragen worden'. Een door mevrouw A.F. Dudok van Heel geschreven en in 1902 verschenen boek 'Wat ik te vertellen heb' over de natuur in het Gooi, werd door Stark van twaalf illustraties voorzien. Zelf gaf hij een boekje 'Tien Etsen' uit. Maar Stark heeft vooral als schrijver bekendheid verkregen door zijn in 1910 verschenen boek 'Uit Indië, Egypte en het Heilige Land', dat twee herdrukken beleefde. Het levenlustige boek is gebaseerd op veel geestige brieven die hij aan een tiental van zijn vele vrienden schreef tijdens zijn reis met dochter Mia naar Nederlands-Indië en het lange verblijf aldaar. Zij gingen in 1908 via de familie in Brussel met de boot door het Suezkanaal naar Semarang, waar zijn zoon Kees woonde. Behalve een aantal plaatsen op een paar eilanden in onze voormalige kolonie, bezocht hij ook Palestina en Egypte. Ondanks zijn leeftijd van rond 60 jaar oefende hij gedurende zijn verblijf in Semarang 's morgens zijn beroep van tandarts uit. In lokale kranten

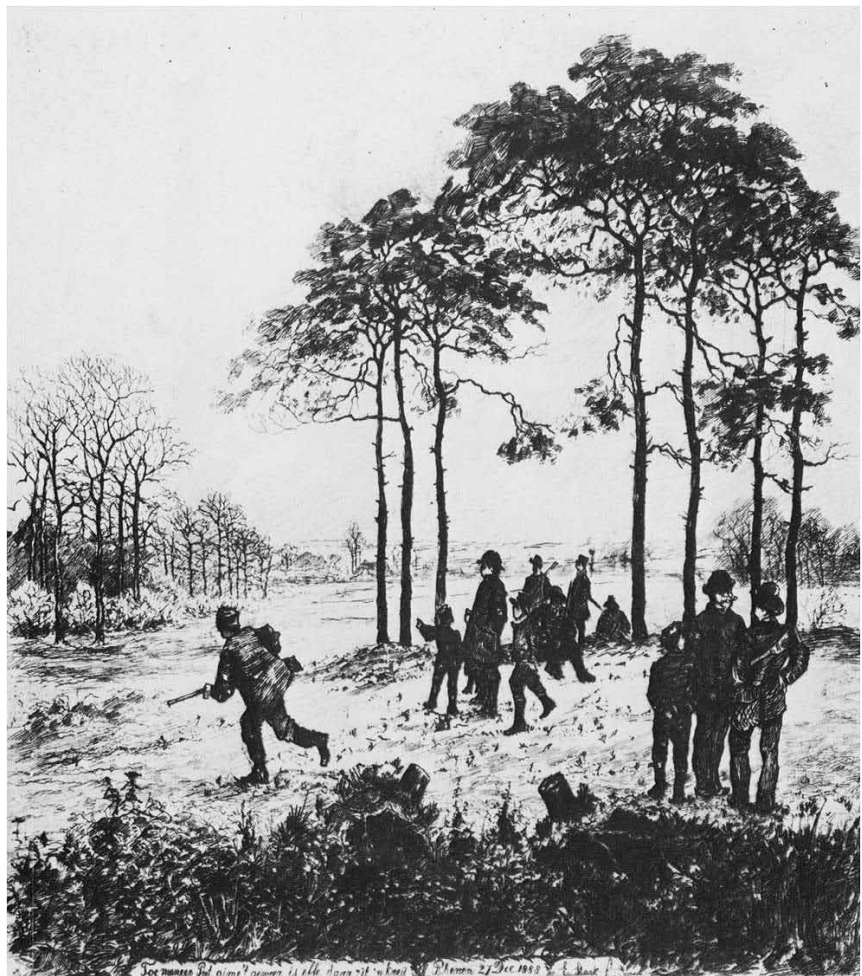
werd daarvoor meerdere keren geadverteerd. Gedurende het reizen deed hij ook wel kostenloze behandelingen. Daarvoor nam hij dan zijn instrumentarium mee en wijdde hij zich ook actief aan de kunst. In drie plaatsen op Java hield hij goed bezochte tentoonstellingen. In het boek zijn drie etsen en twaalf afbeeldingen van zijn

schilderkunst opgenomen. Rhenen komt ook verscheidene keren naar voren door vermelding van voor hem bekende inwoners, de Grebbeberg, tabaksvelden en dergelijke. In maart 1910 keerde hij terug naar zijn huis in Laren.

Stark begon op jonge leeftijd naast zijn drukke baan al zijn hobby beeldende kunst uit te oefenen. Zijn andere hobby was pianospelen, waarover weinig bekend is behalve dat hij vrienden had die zich ook met het maken van muziek bezighielden. Zijn vader had al in 1840 gedurende langere tijd het gezin van de bekende schilder Johannes Pieter van Wisselingh in huis gehad. Vele kunstenaars uit het westen van Nederland reisden vroeger via de toen nog Rijksweg 25 genoemde route naar het buitenlandse aandoende Rhenen, omdat ze hier al met 'bergen' kennis konden maken. Waarschijnlijk is Stark daardoor met de schilderkunst in aanraking gekomen. Hij is vooral bekend geworden door zijn etsen, waarvoor hij een bijzondere methode van werken hanteerde. Hij ging dikwijls op pad met in de ene hand een geprepareerde koperen plaat en in de andere een etsnaald. Vooral landschappen, boerenerven en interieurs, die hij op zijn wandeltochten in zicht kreeg, werden door hem vastgelegd. Het was knap hoe hij met een etsnaald zijn tekeningen kon aanbrengen op een gladde koperen plaat. Onder een pers werd zijn kunstwerk op papier afgedrukt en daarna geretoucheerd. Deze prenten noemde hij monotypes en de methode trok de belangstelling van grote schilders die het bij hem kwamen bestuderen. Later produceerde hij ook zogenaamde multitypes, die meerdere gelijke afdrukken opleverden.

Zelf stak Stark ook van andere kunstenaars kennis op over hoe zij werkten, waaronder de bekende Anton Mauve die zijn leermeester en vriend werd. Door zijn beroep als tandarts was hij met hem letterlijk in contact gekomen. Toen hij voldoende ervaring had opgebouwd, trad hij ermee in de openbaarheid en wist hij

Nog een ets van een jachttafereel van Stark, mogelijk gemaakt in Achterberg, met als bijschrift een tekst in dialect: 'Toe meneer Piet, gime 't geweer is effe, daar zit 'n kreij.'

Rhenen vanaf de Grebbeberg gezien. Stark schilderde het in 1886 op paneel. Het schilderij is in bezit geweest van notaris Van Iterson en is door de schrijver gekocht.

De Weverstraat zag er zo circa 1885 uit. Het schilderij is aanwezig in de collectie van museum Het Rondeel.

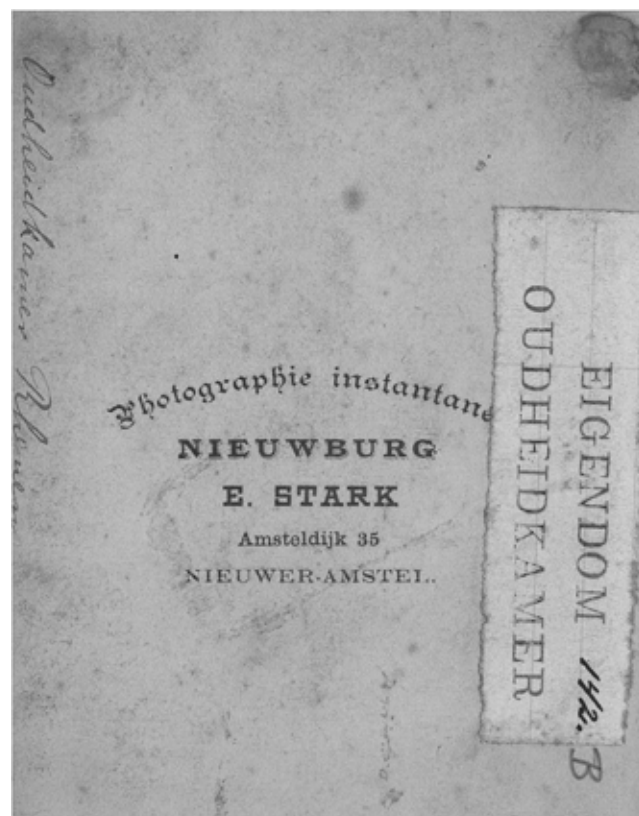
Deze foto van het oude raadhuis met ervoor de pomp, is door Stark gemaakt in het jaar 1886. Collectie HVOR

zijn kunstwerken ook te verkopen. In 1889 verkocht hij bijvoorbeeld een ets voor het in die tijd grote bedrag van 1000 gulden aan galerie Goupil in Londen. Hij nam ook deel aan tentoonstellingen, eerst in eigen ateliers in het Gooi, maar later in andere plaatsen, ook in het buitenland. Zo exposeerde hij zijn kunst op exposities in Luik en Venetië, waar in 1897 de koning van Italië Umberto I van hem een ets kocht. Met de opbrengst kon Stark een zijvleugel van zijn atelier Hein Duvel bekostigen. Onder de vele etsers nam hij volgens kenners een van de eerste plaatsen in. Het Prentenkabinet van het Rijksmuseum in Amsterdam beheert maar liefst 240 kunstwerken van hem.

Behalve tekeningen en etsen heeft Stark ook mooie aquarellen en olieverfschilderijen gemaakt. Net als andere kunstschilders uit zijn tijd, zoals Tholen, Breman en Schulman, legde hij ook meerdere plaatsen in Rhenen op het doek vast. Hij logeerde bij Piet Boodt, die een drankzaak in de Herenstraat had, en misschien ook wel bij zijn broer Johannes, die ook tandarts was en op een boerderij aan de Utrechtsestraatweg woonde. Ook andere kunstschilders, die hij ongetwijfeld kende, verbleven soms enige tijd in Rhenen om het mooie stadje met z'n omgeving vast te leggen; Hart Nibbrig was hier zelfs een jaar, waar meerdere werken blijk van geven. Stark werd in 1904 lid van 'Arti et Amicitiae', de nu nog bestaande vereniging met de betekenis 'Kunst en Vriendschap'

De achterkant ziet eruit als zijnde gemaakt door een beroepsfotograaf.

in Amsterdam. Hij kreeg niet alleen als tandarts navolgers. Zijn jongere broer Otto Elias, die ook al weer tandarts was, dochter Mia en de bevriende in Rhenen geboren Martinus Wilhelmus van de Waal, gingen zich ook met het maken van beeldende kunst bezighouden.

Stark fotografeerde al in een vroeg stadium. In de Digitale Beeldbank Rhenen zijn enige door hem vastgelegde plaatsen ondergebracht. Elias Stark was niet alleen familie van Ramspek (neven) maar onderhield ook goed contact met ze. Neef Bertram Ramspek heeft ook veel plekjes in Rhenen gefotografeerd (zie het boek *Achter Berg en Rijn* van H.P. Deys). De achterkant van Starks foto's zag er professioneel uit, als zijnde gemaakt door een beroepsfotograaf.

DE WELDOENER ELIAS STARK

Op een voorgaande bladzijde is reeds gemeld dat Stark op zijn reizen zijn instrumentarium meenam om mensen met een gebitsprobleem die hij ontmoette gratis te kunnen helpen. In advertenties liet hij weten dat in zijn praktijk in Amsterdam dagelijks tot 10:00 uur voor de middag kosteloos hulp werd verleend. Daarna had hij tot 12:30 spreekuur en behandelingen deed hij van 13:30 tot 15:00 uur. In 1919 verkocht hij op een druk bezochte tentoonstelling in zijn atelier in Blaricum een aantal van zijn werken, wat ruim 12.000 gulden opleverde, waarmee later een bejaardenhuis gefinancierd werd. In 1889 schonk hij 52 etsen aan het Rijksprentenkabinet. Ook

was hij Rhenen niet vergeten. In 1893 deed hij de gemeente drie schilderijen van de stadspoorten cadeau, die in de trouwzaal van het oude raadhuis hangen. Stark had de poorten niet zelf kunnen gadeslaan omdat ze al voor zijn tijd waren afgebroken. Hij baseerde zijn werk op tekeningen van zijn oud-plaatsgenoot Gijsbert Baars. De tekeningen zijn op onbekende manier in handen gekomen van Bertram Ramspek en door nabestaanden van hem in 1983 aan de Historische Vereniging geschonken.

De laatste tien jaren van zijn leven bracht Stark in Brussel door met een korte onderbreking in 1931, toen hij tijdelijk terugkeerde naar Blaricum. Hij overleed op 84-jarige leeftijd in 1933 en ligt begraven op de oude begraafplaats in Naarden. En nu we aan het einde van dit artikel bij begraafplaatsen zijn beland. In de aula van de Larikshof hangt een mooi schilderij van de Rhenense Elias Stark naar wie, gezien zijn goede verdiensten, een straat vernoemd behoort te worden.

BRONNEN:

- Oude grafstenen op de oude begraafplaats: H.P. Deys, Rhenen 1992
- Allerlei informatie van S. Blijdenstein, Blaricum
- Persoonlijk, in vele jaren opgebouwd, archief van kranten
- knipsels, boeken e.d.
- Tientallen sites op Internet

De Rijnpoort, één van de drie poortschilderijen die in de trouwzaal van het oude raadhuis hangen.

Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners

De huizen van apotheker Post en zijn burens aan de Herenstraat

Henk P. Deys en Ad J. de Jong

Prof. Dr. W. van Iterson oppert in zijn boek De Stad Rhenen dat er sterke aanwijzingen zijn dat Rhenen ooit als stad is ontstaan aan de oostkant bij de Bergpoort. Hoewel er nog druk gespeculeerd wordt wie nu Rhenen precies stadsrecht heeft verleend kan in ieder geval vastgesteld worden dat er daarbij sprake is van een sterk 'Gelderse' invloed. Een en ander uit zich bijvoorbeeld in de tijns- (grondrecht) verhoudingen die er vanaf de middeleeuwen geweest zijn. Zo waren alle huizen aan de oostkant van de Kruisstraat (Rijnstraat) tijnsplichtig aan de Graven van Cuijlenburg en was er een tweeërigh gerecht in de Marsch, met een 'sprekende' (namens de bisschop van Utrecht) en een 'zwingende' (namens de Hertog van Gelre) schout.

De Marsch was een Hoge Heerlijkheid waardoor ook de doodstraf kon worden uitgesproken, hetgeen de nodige perikelen met zich meebracht met betrekking tot de rol van de hoven van Utrecht of Gelre. Inmiddels is in deze artikelenreeks in Oud Rhenen reeds de geschiedenis van een aantal huizen aan de Herenstraat in de buurt van de Bergpoort behandeld.

In deze aflevering komen de geschiedenis van het 'huis van apotheker Post' en de huizen van zijn burens nader aan de orde.

Ten westen van het huis van Post stond een stal die hoorde bij het huis dat ernaast stond. Op deze plaats werd later een huis gebouwd voor het schildersbedrijf van Otto Meijer. Apotheker Post startte er later met een limonadefabriek.

Reeds kwam in Oud Rhenen de geschiedenis van het zogenaamde 'Mensohuis' uitgebreid aan de orde.

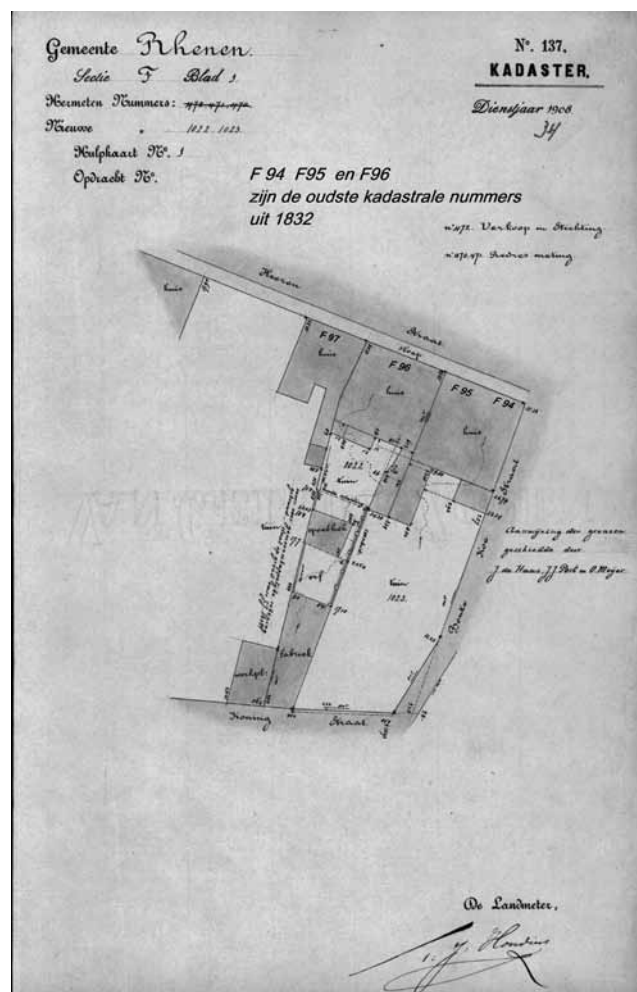
In het huidige artikel willen we drie oostelijk daarvan gelegen huizen beschrijven. Het blijkt dat in dit gebied adellijke families, zoals Valckenaer, Van Mathenese, Van Gelder, Van Brienen, Van Brederode, Van Deuverden van Voort, Vosch van Roelinxweert en Vonck van Lienden een 'pied-à-terre' in Rhenen hadden naast kastelen en buitenplaatsen die ze elders in bezit hadden. Voorbeelden zijn de huizen de Duckenburg (bij Nijmegen), de Well (bij Vleuten), Levendael (in Achterberg), de Tollenburg (in de Marsch) en De Blauwe Kamer (net over de grens met Wageningen).

Men kan zeggen dat de bewoners en eigenaren in dit stadsdeel van Rhenen ook in latere tijd sterk 'Gelders/Betuws' georiënteerd waren.

INLEIDING

In het boek Achter Berg en Rijn staat een fraaie foto uit circa 1900 van de Heerenstraat in oostelijke richting genomen. Daarop staan onder andere de drie huizen, waarvan we de bewoningsgeschiedenis nader willen belichten, waarbij het accent zal worden gelegd op het huis van apotheker Post.

Kadastrale kaartjes uit 1832 en 1908 met de drie panden F94-F96 en een stal F99; de panden F94 en F95 werden later samengevoegd en op de plaats van de stal werd een woonhuis gebouwd

Heerenstraat ca. 1890. Midden op de foto de pastorie (F1) op de hoek van de Bontekoestraat. Daarnaast het huis van De Haas met de 4 diensters (F94-F95). In de deur van de apotheek staat Post (F96) met zijn vrouw, die uit het raam kijkt. Rechts op de foto (F99) Otto Meijer met gezin (fotocollectie H.P. Deys).

Op de foto staat apotheker Post in de deuropening van de apotheek; zijn echtgenote kijkt uit het raam.

In het oostelijk gedeelte van de Heerenstraat hadden diverse adellijke families huizen in bezit. Kennelijk was er een behoefte om naast kastelen en buitenplaatsen tevens een onderkomen te hebben binnen de stadsmuren van Rhenen. Deels zal dat ter bescherming zijn geweest bij oorlogsdreiging, deels omdat in de winter kastelen en buitenplaatsen niet te verwarmen waren en men in de winter liever in een kleiner huis in de stad woonde. We zien dat bijvoorbeeld nadrukkelijk in de stad Utrecht, waar natuurlijk 's winters ook meer vertier was.

Als we de adellijke families die huizen hadden in dit stadsdeel nader analyseren, dan blijkt dat men vaak ook bezittingen had in het Gelderse en aan de overkant van de rivier. De Gelderse connectie is terug te voeren tot in de middeleeuwen en het ontstaan van Rhenen als stad.

Eén van de drie bovengenoemde huizen was in de 17e eeuw eigendom van Jonker Otto van Gelder (ca. 1590-1650), zoon van Karel van Gelder en Maria van Buckhorst; hij woonde vanaf 1638 te Rhenen en was in 1624 gehuwd met Florentina Valckenaer (1598-1659), dochter van Herman Valckenaer (1564-1623) en Margaretha van Mathenesse (1566-1634). Otto van Gelder was een afstammeling van de Hertog van Gelre. Hij werd Heer van de Well (bij Vleuten) genoemd; later ging dit bezit over op een Valckenaer. Een goed overzicht van de structuur en onderlinge relatie van de families Valckenaer, Mathenesse en Van Gelde is te vinden in het boek van Marinus Flokstra over Huize de Duckenburg.

Bij Jor. Otto van Gelder logeerde ca. 1628 'Milort Groningh', een kolonel die bijna de hoogste in persoon was

op de lijst van logees uit het gevolg van Frederik van de Palts (zie p. 567 in het boek *Geschiedenis van Rhenen*).

Otto van Gelder bezat de aan de zuidkant van de Rijn gelegen Middelweert, een gebied met vruchtbare weidegrond. De Middelweert lag net boven de Marschpolder, waar nu de verkeersbrug aan de zuidkant aankomt. Midden 17^e eeuw maakt Otto van Gelder bezwaar tegen aanleg van kribben aan de noordkant van de Rijn ter hoogte van de Middelweert; immers dit zou ertoe leiden dat de rivierloop zich zou gaan verleggen ten koste van de Middelweert. De verstandhouding met het Rhenense gerecht en de toenmalige schout van Rhenen, Jacob van Casembroot, was dan ook op een dieptepunt aangeland. Dit resulteerde in een regelrechte ruzie, waarbij Van Gelder de schout zelfs uitdaagde voor een duel. Wat was het geval?

Tijdens een rechtszaak die plaatsvond op 23 december 1644 was ene Jenneken Claes, geboren te Beuningen (bij Nijmegen), gevangengenomen en had bekend dat zij had 'geconverseerd' met Jan Thomassen zonder getrouwd te zijn. Dat was nog tot daar aan toe, maar op haar aanraden zou deze Jan Thomassen twee paarden hebben gestolen en daar stond de doodstraf op. Deze was dan ook gevangengenomen en op 8 januari 1645 werd hij ter dood veroordeeld.

Otto van Gelder ging zich met deze zaak bemoeien, misschien omdat het personen uit het Gelderse betrof en hem gevraagd was vanuit het Gelderse om erop toe te zien dat men juist gehandeld had bij de berechting van deze personen. De gemoederen lopen hoog op en op 9 januari 1645 daagt Otto van Gelder schout Jacob van Casembroot uit voor een duel omdat hij de avond ervoor niet was toegelaten tot *een*

Gedeelte van een kaart van F.W. Conrad c.s. van einde 18e eeuw met de Marschpolder en boven de Marschdijk, tegenover Rhenen, de Middelwaard (collectie H.P. Deys)

gevangene die dien avond de doot was aengeseyt.

Op die ochtend om acht uur was zijn secondant, Monsr. Coeniet, vendrich van een compagnie van zijn genade den Grave van Cuijlenborch, gelogert ter huise van de Heer van Gelder, bij Van Casembroot gekomen. Deze lag nog op bed en een half uur later kwam hij terug bij Van Casembroot met de vraag om ook een secondant aan te wijzen voor een duel buiten de poort.

Van Casembroot zou zich wat schamper uitgelaten te hebben over de rol van Van Gelder in deze zaak en was van mening dat hij ambtshalve correct had gehandeld. Hij stond echter op het punt naar Wijk bij Duurstede te vertrekken en zo'n duel

Zegel van schout Jacob van Casembroot uit 1638 met zijn familiewapen, een keper vergezeld van drie korenaren (heraldische collectie A.J. de Jong)

kwam hem nu even slecht uit. Maar hij voegde eraan toe dat daartoe zich wel een gelegenheid zou voordoen, zeggende: "ick gae dagelijks langs de straet met een goet rapier op mijn sijde".

Of het daadwerkelijk tot een duel is gekomen is

niet bekend. Kennelijk is er niemand dodelijk verwond geraakt, want Otto van Gelder overlijdt in 1650 en Jacob van Casembroot treedt op 18 februari 1651 af als schout te Rhenen.

Het voorval toont aan dat de Stichts-Gelderse tegenstellingen in Rhenen nog tot in later tijd een rol bleven spelen en dat er sprake was van complexe rechtsverhoudingen met Gelre, zoals de gezamenlijke rechtspraak in de Hoge Heerlijkheid De Marsch en de oude tijnsrechten van de graven van Cuijlenborgh in de Rhenense binnenstad.

Het uitdagen van de schout voor een duel is natuurlijk een delicate aangelegenheid, maar Otto van Gelder meende zich dit als 'onafhankelijke' Gelderse edelman te kunnen veroorloven omdat hij in het openbaar beledigd was. Het zal wel nooit meer goed gekomen zijn tussen deze twee lieden.

In het huis van de familie Van Gelder, later met huisnummer 95 en kadastraal nummer F96, woonden in latere tijd apothekers, zoals apotheker J.J. Post, die later ook achter het huis ernaast begon met een limonadefabriek met een ingang aan de Weverstraat (vroeger Koningstraat geheten).

DE GESCHIEDENIS VAN HET HUIS HEERENSTRAAT NO. 95 – KADASTRAAL NUMMER F96 EN DE HUZEN ERNAAST GELEGEN

Hieronder volgt een beschrijving van de bewoningsgeschiedenis van drie huizen gelegen aan de zuidkant van de Herenstraat ten oosten van de aanvankelijke stal, horend bij het huis waar later de familie Menso woonde; op de plaats van de stal werd in 1888 tevens een huis gebouwd.

17^e EEUW

Reeds kwam het huis van de familie Van Gelder ter sprake; ook de geschiedenis van het huis ten oosten ervan (later huisnummer 94, kadastraal nummer F95) is interessant. Dit huis was in de 17^e eeuw in bezit van de familie Van Brederode; hieronder volgt tevens genealogische informatie met betrekking tot deze familie. In dit huis heeft in 1628 Elizabeth Dudely, Gravin Von Lewenstein, behorend tot het gevolg van Frederik van de Palts en zijn echtgenote Elizabeth Stuart, gelogeed (noot: H.P. Deys, Hoog Bezoek voor het Koningshuis, 1630-1665, in: L. Bultje-van Dillen, *Geschiedenis van Rhenen*, Utrecht 2008, p. 226 e.v.).

In 1647 worden commissaris-generaal van de monstering Floris van Brederode en echtgenote Anna (Geertruijt?) Vonck van Lienden genoemd als eigenaren; op 11 mei 1647

Zegels uit 1698 van Johan Georg Redlich, met ruiter te paard, en zijn echtgenote Maria van Brederode, met de wapens Redlich (ruiter te paard) en Van Brederode (klimmende leeuw met daarboven een barensteel)

is de weduwe van commissaris Floris van Brederode eigenaar. Later, in 1679, gaat het huis over op de erfgenamen Van Brederode; in 1684 zijn dit de gezusters Maria en Cornelia van Brederode.

Dochter Maria van Brederode 'van Cloetinge', geb. ca. 1650, overl. te Rhenen 24-2-1725, tr. (1) op 27-2-1686 met Johan Georg Redlich, heer van de Schuilenburg. De Schuilenburg lag tegenover de Tollenburg net ten zuiden van de Marschdijk. Zij erfdochten elkaar voor het gerecht van de Marsch op 5-12-1691. In het rechterlijk archief van de Nederbetuwe bevindt zich een testament uit 1698 met daarop hun zegel. Zij geven daarin te kennen in de kerk van Rhenen begraven te willen worden ondanks de sterke 'Betuwse' oriëntatie van het echtpaar.

In de kerkrekeningen is te vinden dat de heer van de Schuilenburgh (Redlich) op 20 december 1706 in de Cunerakerk is begraven.

Het echtpaar bezat tevens 'die gerechte helft van een bouwinghe lands gelegen in de Nederbetuwe in de Mersche bij Lienden geheiten den Cleyne Elswert'. Voorts kocht het in 1698 van de familie Van Aelwijck nog een ander huis in de Langhe Heerenstraet te Rhenen, dat ooit toebehoord had aan Ariaentje Biet den Beck (merkwaardige naam), met een 'jaarlijkse uitgang van 2 capoenen' aan de Commanderie van de Ridderlijke Duitse Orde.

De Kleine Elswert werd vanouds in leen gehouden door de familie Van Leefdael.

Floris van Brederode van Cloetinge

werd 22-12-1615 als erfgenaam van zijn moeder Cornelia van Wees beleend met de 'Cleijne Elswert' te Lienden in het kwartier van Nijmegen. Cornelia van Wees was namelijk een kleindochter van Margriet van Leefdael, kleindochter van Lodewijk van Leefdael.

Floris van Brederode overlijdt op 30-11-1635 en wordt te Rhenen begraven; hij tr. Anna Vonck van Lienden, geb. 1597, overl. vóór 3-7-1678, dochter van Dirck Vonck van Lienden en Maria Vonck van Lienden. Hij was een zoon van Walraven, bastaard van Van Brederode van Cloetinge, uit diens tweede huwelijk met Cornelia van Wees, vermeld 28-4-1595, overl. vóór 22-12-1615, dochter van Olivier van Wees en Isabella van Buuren.

Olivier van Wees was een zoon van Christoffel van Wees en Margriet van Leefdael.

Maria van Brederode tr. (2) te Rhenen 6-6-1708 met Dirk van Bienen, overl. na 1720, weduwnaar van Anna Margaretha de Ruyter; hij was een zoon van Gijsbert van Bienen en Geertruid Vonck van Lienden. Maria van Brederode testeert op 9-6-1720 op huize Levendael; zij wordt dan genoemd als echtgenote van Dirk van Bienen, eerste regerende burgemeester van Rhenen. Dirk van Bienen overlijdt in 1726 als heer van Levendael. Maria van Brederode overlijdt 24-2-1725 en wordt op 1 maart daarna 's avonds in de kerk begraven

Kaartje van De Marsch en Lede en Oudenwaard met daarop aangegeven de ligging van de Tollenburg, met sterrenbos, Schuilenburg en Elzenwaard (zie geraadpleegde bronnen)

Rouwbord in de Cunerakerk van Maria van Brederode (ca. 1650-1725) met haar wapenkwartieren, in 1789 opgetekend door M.L. van Hangest d'Yvoy (collectie KNGGW/CBG in Den Haag)

met een rouwbord.

Dit rouwbord met 16 wapenkwartieren hing in 1789 nog in de kerk en is beschreven door heraldicus M.L. van Hangest d'Yvoy, die de kerk in dat jaar bezocht.

Terug nu naar het huis westelijk naast het huis van de Van Brederodes, het huis van de familie Van Gelder. In 1657 wor-

Portret van commandeur Carel van Gelder (1632-1706) en zijn rouwbord dat in de Cunerakerk hing, met 8 kwartieren, getekend door M.L. van Hangest d'Yvoy in 1789 (foto RKD Den Haag, wapenbandschrift collectie KNGGW/CBG in Den Haag)

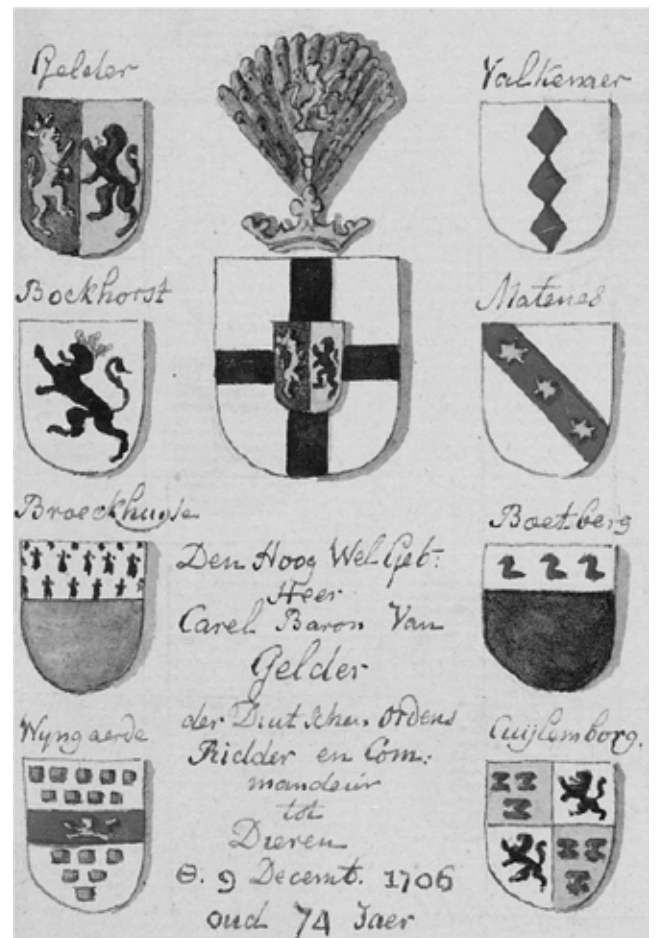
den de erfgenamen van Jor. Otto van Gelder en zijn vrouw Florentina Valckenaer genoemd als eigenaren. De namen van de erfgenamen zijn die van de jonkheren en jonkvrouwen Herman (30 jaar), heer van der Well, Carel (25 jaar), Margaretha (30 jaar) en Maria van Gelder (16 jaar).

Carel van Gelre (Karel van Gelder) en zijn twee zusters bleven aanvankelijk wonen in het huis aan de Heerenstraat; Margaretha van Gelder vertrok later naar een huis aan de Markt; zij overlijdt in 1683 en Carel en Maria worden genoemd als haar erfgenamen.

Karel van Gelder stierf ongehuwd op 9-12-1706 en werd op 17 december in de kerk van Rhenen begraven; hij was commandeur van Doesburg (1685) en Dieren (tot 1706) bij de Ridderlijke Duitse Orde. Er werd voor hem een rouwbord in de kerk gehangen, dat er in 1789 nog hing en door heraldicus M.L. van Hangest d'Yvoy is beschreven. Zijn zuster Maria van Gelder was op 25-5-1701 overleden en op 2-6-1701 's avonds (duur tarief) in de kerk begraven; ook voor haar was een rouwbord opgehangen met dezelfde wapenkwartieren.

Uit een boedelbeschrijving blijkt dat het huis van de Van Gelders voornaam ingericht was. Zo was er sprake van kostbaar goud op leerbehang in de voorkamer.

Het huis aan de oostkant ernaast gelegen, op de hoek van de Bonte Koestraat, behoorde einde 17^e eeuw toe aan

Johanna van Dilsen, weduwe van dominee Cornelis van der Son; zij ondertrouwde als weduwe te Rhenen op 5-3-1692 met advocaat Philippus Cornelis Tollius, j.m. uit 's-Gravenhage. Het huis werd in 1695 verkocht aan Jacob van Manen en diens vrouw Anna Maria Buddingh, die het op 11-2-1698 doorverkochten aan oud-burgemeester Cornelis van Wijk.

18^e EEUW

Het huis van de Van Brederodes komt begin 18^e eeuw in handen van Jannigje van Ede, weduwe van slotenmaker Coenraad van Voorst. Het is dan een herberg/tapperij geworden met de naam: *daer de Prince jagt uijthangt*.

Jannigje van Ede verkoopt op 20-6-1714 het huis en toebehoren aan Cornelis van Ommeren, die het kocht voor zijn kinderen.

In 1748 wordt Aaltje van Ijsendoorn ter plaatse als weduwe van Cornelis van Ommeren genoemd met een herbergiers- en tappersnering. Zij heeft 4 zoons en een dochter, te weten Arien (38 jaar), Baron Messemaker (34 jaar), Dirk (32 jaar), Huijbert (23 jaar) en Cornelia van Ommeren. Vooral Baron Messemaker heeft een exotische voornaam; hij wordt genoemd als voogd over Hendrik van Ommeren.

In 1747 zijn Arien, Baron Messemaker en Dirk van Ommeren pachters van het gemaal.

Op 1-4-1808 transporteren Hendrik van Ommeren en Jan Hendrik Broers als gemachtigden van de erfgenamen van Jacobus van Ommeren het huis met toebehoren aan Teunis van Dijk. Deze was op 25-12-1808 te Rhenen getrouwd met Maria Sophia Henken, die te Amsterdam geboren was. Uit dit huwelijk zijn tenminste drie kinderen bekend. Als op 20-5-1828 het huis publiek verkocht wordt, is Jan Henken, dekker te Achterberg, voogd over de minderjarige kinderen Elisabeth, Gerrit en Herbert.

Later komt het huis in handen van Pieter Huijbert Roghair, koopman in hout en houtzaagmolenaar, die ook een houtzaagwindmolen heeft.

Het huis ernaast van de Van Gelders is dan inmiddels bij de familie Van Brien terechtgekomen. Leden van deze familie waren Heer van Levendael en bekleedden tevens het ambt van burgemeester te Rhenen.

Mr. Gijsbert van Brien, regerend burgemeester met een broer Gerrid van Brien, verkopen het huis op 3-2-1727 aan Johan Pluijmejoen, koopman te Haarlem en diens vrouw Juffr. Eva van der Groe. Dit echtpaar gaat waarschijnlijk scheiden en in de periode 1729-1736 is eigenaar Juffr. Van der Groe en wordt het huis bewoond door mevrouw de weduwe Van Zwoll. Op 14-7-1735 ver-

koopt Eva van der Groe het huis en toebehoren aan Dirk Roghair en blijft aanvankelijk in de periode 1737-1745 de weduwe Van Zwoll er wonen. Deze weduwe Van Zwoll was waarschijnlijk de tweede vrouw van Gerard van Zwoll, die in 1697 trouwde met Theodora Klerck en in 1726 met Christina Margaretha Klerck. Daarna gaat het huis via de weduwe van oud-burgemeester Dirck Roghair (periode 1754-1760) over op diens zoon apotheker Simon Roghair; deze was op 27-2-1718 gedoopt te Rhenen als zoon uit een derde huwelijk van Dirck Ariens Roghair, geb. in 1638 te Heusden (Opheusden?) en Christina Elisabeth Laets, geb. Budel 1683. Simon Roghair trouwde op 12-7-1739 te Wageningen met Maria Christina van Daatselaar, j.d. van Wageningen.

Cornelis Elias Stark (ca. 1811-1876; fotocollectie H.P. Deys).

Op 3-10-1796 verkoopt de familie Roghair het huis met toebehoren aan Christiaan Roghair, ged. te Rhenen 28-1-1761. Deze was aanvankelijk samen met zijn oom Pieter Huijbert Roghair houtzaagmolenaar en koopman in hout en was schepen en stedelijk ontvanger te Rhenen; later wordt hij alleen als apotheker genoemd. Uiteindelijk komen de huizen met nummers 94 en 95, kadastrale nummers F95 en 96, ooit in de 17^e eeuw bewoond door de adellijke families Van Gelder en Van Brederode, dus terecht bij leden van de familie Roghair.

Interieur van de limonadefabriek 'De Postduif' rond 1920, met vader en zoon Post, Aart van Thuijl en jongen Hovestad (Fotocollectie H.P. Deys)

Het echtpaar Arendina Boodt-Jan Jacob Post, ca 1900
(Fotocollectie H.P. Deys)

We komen leden van de familie Roghair al in de 17^e eeuw tegen als schepen en burgemeester te Rhenen. Er bestaat een uitgebreide genealogie van dit te Rhenen voorkomende geslacht, zie J.K. Roghair, *Genealogie Roghair – Een oud Rhenens geslacht* (Den Haag ca. 1995); voorts publiceerde Mr. J. Belonje in Oud Rhenen 1993, januarinummer, over een tak van de familie die vanuit Rhenen naar Alkmaar vertrok (zilversmeden).

Over het huis, ten oosten ervan, op de hoek van de Bonte Koestraat, huisnummer 93 met kadastraal nummer F 94, weten we dat het in 1714 in bezit was van Jan van Grootveld, gehuwd met Hendrikje Wijnen; Jan van Grootveld bleef in de periode 1720-1742 eigenaar.

Op 9-12-1743 verkopen de erfgenamen van Jan van Grootveld en Hendrikje Wijnen het huis aan Willem Janssen Langelaar en Willemijn Willems. In 1748 wordt Willem Janssen Langelaar tabakker en arbeider genoemd. Hij wordt tot 1795 eigenaar en gebruiker (bewoner) genoemd. Het huis

De limonadefabriek verhandelde ook pindakaas.

blijkt voorts tijnsplichtig te zijn aan de Domeinen.

Op 1-3-1796 verkopen de kinderen en erfgenamen van de weduwe Langelaar het huis met toebehoren aan Gerrigje Leliveld, weduwe van Gerrit van den Berg. Gerrigje Lelijveld, weduwe van Gerret van den Berg, verkoopt op 6-12-1815 huis en schuur Herestraat No. 93 aan Dorus (Theodorus) Liethoff, schoenmaker, en zijn vrouw Petronella

Buddingh. Liethoff was aanvankelijk naast schoenmaker tevens kroeghouder.

19^E EN 20^E EEUW

Bewoner en eigenaar was begin 19^e eeuw de apotheker Christiaan Roghair. Zijn voorganger Simon Roghair wordt in 1779 vermeld als apotheker en Christiaan vinden wij in 1801 en 1805 als 'apothecar'. Christiaan Roghair was ongehuwd. Hij had een apothekersbediende Gerardus de Vriend (een zoon van Gerardus de Vrind en Lamberta Bouman) en een dienstmaagd Johanna Bouman uit Renswoude. Vele leden van de familie Roghair hebben burgemeesters van Rhenen geleverd. Voor ons van belang waren de genoemde Christiaan, die van 1812-1815 burgemeester is geweest en Gerrit Jacob Roghair was dit van 1871-1842. Christiaan, de apotheker, stierf in 1834, 73 jaar oud en in het volgende jaar, in 1835, kwam Cornelis Elias Stark (Ilpendam c. 1812-1876) in Rhenen met attestatie van Wijk bij Duurstede. Hij vestigde zich als 'arsenijmenger' in plaats van Chr. Roghair en trouwde in juli 1836 met de Rhenense Johanna de Vrind. Zijn schoonmoeder was Lamberta Bouman uit Renswoude, mogelijk een zuster van de dienstmaagd Johanna van Christiaan. Na haar overlijden is hij in tweede huwelijk gehuwd met de twee jaar jongere zuster Gerardina de Vrind en uit dit huwelijk is de elders in dit nummer besproken Elias Stark geboren. Cornelis Elias Stark stierf op 65-jarige leeftijd in 1876. Zijn weduwe Gerardina de Vrind heeft de apotheek in 1876 verkocht aan Jan Jacob Post, apotheker.

Jan Jacob Post (Groningen 04-01-1847 - Rhenen 01-01-1932), wiens vader ook apotheker was, vestigde zich in Rhenen dus als opvolger van Cornelis Elias Stark in de Heerenstraat 103 (Kad. F 96). Hij kwam per 17-5-1876 uit Culemborg en trouwde 9-5-1877 met Arendina Anna Maria Petronella Boodt, een dochter van de Rhenense huisarts dr. Pieter Boodt. Zij kwamen te wonen in de apotheek, Heerenstraat 103. In 1885 kreeg Post vergunning om een hekje op de stoep voor zijn woning te plaatsen, mits het niet werd voorzien van scherpe punten (zie ABR 299, geheel rechtsonder op de foto). Deze apotheek was wijd en zijd bekend en heeft op die plaats gestaan tot aan mei 1940.

Briefhoofd van de 'folder' van 1897 met de aanbieding van vruchtensappen aan scholen.

Detail van KLM-luchtfoto, 1930. Op de voorgrond midden, aan de Weversstraat de limonadefabriek. Midden boven Garage van der Horst, iets naar rechts (met het platte dak) de Rotterdamsche Bank en daarnaast (met dakkapel) de voormalige stal, later bedrijf van Otto Meijer. (Fotocollectie H.P. Deys)

LIMONADEFABRIEK

Vader Post heeft naast zijn apothekerschap in of achter de apotheek een 'fabriek' van vruchtensappen opgericht. In

Op de voorgrond de verwoeste percelen F96 en F99 in mei 1940. Het 'torentje' van de Rotterdamsche bank is midden rechts nog juist zichtbaar. (Fotocollectie H.P. Deys)

1907 kocht hij van zijn rechter buurman Jan de Haas het stuk grond dat achter zijn (Post's) woonhuis lag en grensde aan de Weversstraat (toen ook wel Koningstraat geheten). Hierop bouwde hij een 'werkplaats voor het maken van vruchtensappen', waar hij op 19-5-1905 een bouwvergunning voor kreeg. Het Kadaster toont aan dat er aan de 'Koningstraat' een fabriek en westelijk er tegenaan een 'werkplaats' verscheen. De bouwmeester was Derk Hoiting. Vreemd genoeg verschaft Post pas schriftelijk op 19 mei 1906 de bouwgegevens voor 'een te bouwen werkplaats voor vruchtensappen'.

In een rondschriften van 27 september 1897 biedt Post, als 'Fabriek van zuivere Limonades 'de Postduif'' aan onbekende afnemers, frambozen- en citroenlimonades aan. Deze aanbieding, bedoeld voor 31 augustus 1898 betrof kennelijk schoolhoofden, en bedoeld voor de a.s. kroning van Wilhelmina, een jaar later. 'Uit een maathoudende flesch van pl.m. 1 kilo kan men 33 glazen uitstekende limonade schenken, zodat er voor f 3,=

Optocht ter gelegenheid van het afscheid van burgemeester jhr. dr. M.L. van Holthe tot Echten in 1934. In het pand van De Haas is intussen de winkel van Hendrik Pleijler gevestigd: Manufacturen en Confectie. Heeren-, Jongeheeren- en Kinderkleding, katoenen Jongenspakjes, Blouses en kinderspeelpakjes. Witte en gekleurde Heeren Overhemden, Hoeden, Petten, Bretels en Sokkenhouders, Parapluïes, Kantten Borduursels en Zijden Linten, Mantel- en Garneerknoopen. (Fotocollectie H.P. Deys)

uit 3 flessen 100 glazen voor honderd kinderen kunnen worden geschonken.' Dat is voor elke Feestcommissie te doen. 'Vooral in den zomer verkiezen de kinderen dat boven Chocolade of Melk'. In deze 'folder' is een rapport van een chemisch laboratorium opgenomen, waarin verklaard wordt dat de 'limonadestropen vrij zijn van zware metalen,

De Weversstraat in mei 1940 met rechts een deel van de limonadefabriek (fotocollectie H.P. Deys)

vrije minerale zuren, vreemde kleurstoffen of conserveringsmiddelen en de kleur en geur alléén afkomstig van bestanddelen aan de betreffende vruchten ontleend'. Hierbij speelde Post heel zakelijk in op de kroningsfeesten, die in het erop volgende jaar voor a.s. koningin Wilhelmina zouden worden georganiseerd. De Postduif was ook een vaste leverancier van limonades aan Ouwehands Dierentuin, waar kinderen op 'getraceerd warden'. In een advertentie lezen wij dat de limonades van de 1e rang in het gebruik het goedkoopst zijn en zonder vreemde kleurstoffen, zonder saccharine, salicylzuur of kunstmatig bereide en kunstmatig gekleurde zogenaamde vruchtensappen zijn bereid. Post had reeds in 1898 een werkplaats in zijn achtertuin neergezet, waarin kennelijk de limonadefabriek is ontstaan. Post kocht in 1907 van buurman De Haas 'een stuk tuin' achter zijn apotheek gelegen. In mei 1908 kreeg Post een milieuvergunning voor de 'oprichting van een fabriek van vruchtensappen'. Het betreft

een 'werkplaats met een stoomketel en er zullen hoogstens 5 personen werkzaam zijn'. Er zijn hier geen bezwaren tegen gekomen en de 'bedoelde' fabriek moest binnen 2 maanden voltooid en in werking gebracht zijn.

Rond 1926 vond er een boedelscheiding plaats, waarbij vader Jan Jacob en zijn oudste dochter, apothekersassistente, Johanna Mina de apotheek verwierven. De limonadefabriek ging over naar Jaap en diens jongere broer Gerhard Jacobus. Johanna (1881-1966) was weduwe van de vroeg (1904) overleden Cornelis Peeters; ze had een zoon Addie (Adriaan, 1902, zie ABR 333). Tevens was al in 1925 opgericht de 'Naamlooze Vennootschap Conservenindustrie De Postduif, voorheen Apotheker J.J. Post', te Rhenen. De comparanten waren Jaap Post en de reeds genoemde 10 jaar jongere broer. Doel was de voortzetting van de door J.J. Post gedreven fabricage van en handel in vruchtenlimonadesiropen, vruchtensappen, vruchten in glas, vruchtenwijnen enz. We weten ook dat er meer verhandeld werd, onder andere 'Echte Westindische pindakaas'. In 1926 kreeg G.J. Post een milieuvergunning voor de plaatsing van een stoomketel in de conserven- en vruchtensapfabriek. De vennootschap kocht in 1926 van de weduwe Willemien Meijer-van Ommen het buurpand (F 96, ABR 302), dat tegen de westzijde gelegen was. Hier heeft Otto Meijer zijn schildersbedrijf gehad en het pand werd bij de limonadefabriek getrokken. Na de verwoesting in mei 1940 werd het, zoals het geval was bij alle verwoeste percelen, door de Gemeente Rhenen onteigend. De verwoesting in mei 1940 betekende de doodsteek voor de limonadefabriek en het bedrijf is niet

Apotheek Post ca. 1888, links de woning van Jan de Haas (fotocollectie H.P. Deys)

1837 waarna het perceel, kennelijk onder het motto 'buurmans goed is maar eenmaal te koop', werd gekocht door Pieter Huibert Roghair, koopman in hout en wonende in F95, die het gekochte pand samenvoegde met zijn eigen pand. Pieter Huibert stierf in 1872 en zijn weduwe Hendrika van der Poel en zoon Gerrit Jacob Roghair kregen in 1893 het vruchtgebruik, maar ook in 1893 werd het geheel verkocht aan Jan de Haas, steenfabrikant uit Heteren, die sinds 1878 met Deliana Dedrica Sandbrink in de Molenstraat woonde. Rond deze tijd is er voor de gecombineerde panden F94-F95 één voorpui gebouwd. Bouwvergunningen waren er toen niet en we weten niet wie de voorpui vernieuwde, vermoedelijk De Haas. In elk geval zien we de belastbare waarde van 150 naar 300 stijgen. Deze

meer voortgezet.

Apotheek Post werd na het overlijden in 1932 van de apotheker Jan Jacob waargenomen door zijn dochter Johanna Mina Peeters-Post. Omdat zij niet in het bezit was van een wettelijk vereist apothekersdiploma, hebben diverse 'provisoren' de verantwoordelijkheid over de apotheek gehad. De apotheek werd in 1943 aan de (nieuwe) Fred. Van de Paltshof voortgezet, eerst met waarnemers, totdat in 1944 de Chinees-Nederlandse apotheker Tion Han Njo de apotheek overnam en verplaatste naar de overkant bij de bushalte. In 1961 werd de apotheek overgenomen door het apothekersecht paar Deys-Trijssenaar. Zij verplaatsten de apotheek in 1975 naar een nieuw pand aan de Nw. Veenendaalseweg, hoek Bantuinweg. In 1993 werd de apotheek aan opvolger De Roi verkocht. Intussen had de voormalige knecht bij De Postduif, Aart van Tuijl, als 'bierhandelaar' in 1926 aan de Bantuinwege een eigen bedrijf opgezet. Hij liet door G.J.H. Smit een woning tekenen die later uitgebreid werd tot fabriek en die we veel later als Indisch eethuis 'Soedi Mampir' hebben leren kennen. Uit een advertentie weten we dat er veel artikelen verkocht werden: limonades, gazeuses, siropen, wijnen, likeuren, Amstel bieren, Victoria water, boerenjongensadvocaat en er was sprake van een bierbottelarij en een mineraalwaterfabriek. In 1945/46 werd de zaak verkocht aan Jan de Haas en Jan Evert Penning. Laatstgenoemde kwam in dat pand te wonen.

Na het verhaal van het oorspronkelijke kadastrale nummer 96 volgt nog kort de geschiedenis van nr F94 en F95, het hoekpand met de Bontekoestraat en F99, de 'stal' westelijk van apotheek Post. In 1832 was Theodorus Liethoff, schoenmaker, eigenaar van F94. Hij woonde hier met Pietronella Buddingh en 7 kinderen. Liethoff was 'rooms' en we tellen in het register van de volkstelling 1830 op 2594 inwoners in totaal 12 'roomsche' personen. Liethoff stierf in

nieuwe gevel, met 6 bovenvensters, zien we op de foto met de vroegere apotheek Post, waarop 4 personeelsleden vóór het pand van De Haas staan. Intussen moet ook de gevel van de apotheek, F 96, vernieuwd zijn. De pui hiervan is bijna het spiegelbeeld van F 94-95. Jan de Haas overleed in 1916 waarna het pand (ABR 297) werd verkocht aan Hendrik Pleijler, 'winkelbediende', die er een zaak in manufacturen en kleding vestigde. Ook dit pand heeft de beschietingen van mei 1940 niet overleefd en werd onteigend door de Gemeente. Rest nog de 'stal' nummer F99. Deze behoorde toe aan de weduwe van Menso Johannes Menso: Harnske Volbracht Duering. Deze ging na boedelscheiding in 1867 over op haar zoon, de Rhenense kantonrechter J.C.P.E. Menso en na diens overlijden in 1874 naar Hendrikus Menso, majoor der Infanterie te Haarlem. In 1878 ging de boedel naar Maria Christina v.d. Schooren, wed. Hendrik Menso, die het in 1880 verkocht aan Wouter Peterse de Vries, aannemer in Bussum. Hij verkocht het in 1885 weer door aan Willem Barend van Ommen, tabaksplanter. Een deel van de tuin was reeds in gemeenschappelijk bezit met W.A. Sandbrink en in 1888 volgde een 'verbouwing' van de stal tot een pand, waarvan de belastbare waarde van 60 naar 200 steeg. Intussen was dochter Willemina van Ommen gehuwd met de huisschilder Otto Meijer, die het pand in 1894 van zijn schoonvader kocht. In dit pand werd zijn bekend geworden huis- en decoratie schildersbedrijf gevestigd (ABR 302). Na het overlijden van Otto Meijer werd het perceel in 1927 verkocht aan de N.V. Nationale Bankvereniging te Utrecht, die er een 'Bankgebouw' op bouwde (bouwvergunning febr. 1927). In 1834 werd het pand doorverkocht aan de Rotterdamsche Bankvereniging N.V. te Utrecht. Dit gebouw was het *enige* gebouw aan de zuidzijde van de Herenstraat, dat *niet* verwoest werd in mei 1940, maar tevens

De Limonadefabriek na de verwoestingen van mei 1940. (fotocollectie H.P. Deys)

het enige gebouw aan dezelfde zuidzijde, dat in eind 1944 of 1945 wel is verwoest.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

De geraadpleegde bronnen zijn grotendeels dezelfde als vermeld bij vorige artikelen in de rubriek 'Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners', verschenen in Oud Rhenen in de periode 2012-2016. Belangrijke bronnen met informatie over eigenaars en bewoners van de huizen vormen ook dit keer weer vooral de transporten voor het gerecht

van Rhenen, notariële archieven, Doop- Trouw- en Begraafboeken Rhenen en Bevolkings- en Burgerlijke Stand-registers van Rhenen vanaf 1812-1920. Deze bronnen kunnen alle worden geraadpleegd in het Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht (RHCZOU), Archieftoegangen No.'s 63, 66 en 152.

Overige geraadpleegde bronnen zijn o.a.:

A.J. de Jong, Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners – De familie Menso, Oud Rhenen, jaargang 31, No.2 mei 2012, p. 4 e.v..

Zegel van schout van Rhenen Jacob de Casembroot aan charter d.d.15-12-1638, Oud Archief Rhenen, Toegang 152, Reg. Nr. (tevens tijdelijk Inv.No.) 130.

Kaartjes met daarop aangegeven de Tollenburg, de Schuilenburg en de Middelweert zie o.a.: *Historische Atlas Gelderland* (Uitgeverij Robas Producties 1989) en *Grote Historische Atlas van Nederland – 1. West-Nederland 1839-1859* en *Idem 3. Oost Nederland 1830-1855* (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen 1990).

Tekeningen van de rouwborden van Maria van Brederode en Karel van Gelder, die ooit in de Cunerakerk hebben gehangen, zie: M.L van Hangest d'Yvoy, *Grafschriften, Rouwborden en Kerkglazen in verscheidene plaatsen in Utrecht etc.*, Collectie handschriften KNGGW, CBG Den Haag, Inv. No. GHS 50D31.

Over de geschiedenis van De Blauwe Kamer en de families Van Gelder en Valckenaer zie: Martinus Flokstra, *Huize De Duckenburg* in Nijmegen (Venray 2015).

Zegel op testament met de familiewapens Redlich/Van Brederode d.d. 29-9-1698 aangetroffen in Rechterlijk Archief Nederbetuwe, Inv. No. 273, folio 266.

A.J. de Jong en C.L. van Otterlo, *Genealogie en Heraldiek te Rhenen* (Voorthuizen/Zeist 1996).

H.P. Deys, eigen fotocollectie Rhenen en databases met betrekking tot Bevolkingsregister, Burgerlijke stand, Kadastrale gegevens, Bouwvergunningen en Hinderwetvergunningen.

H.P. Deys, *Achter Berg en Rijn – Over boeren, burgers en buitenlui in Rhenen* (Rhenen 1981). Ter toelichting, onder ABR 123 wordt bedoeld de afbeelding 123 in dit boek.

Apotheek Post

Jaar	Kadaster	Adres, omschrijving	Bewoner	Beroep	Eigenaar
1832	F96	Heerenstraat 95	Chr. Roghair	apothecar	Chr. Roghair
1834	F459	Heerenstraat 95 huis en erf	Stark Cornelis Elias g/m Johanna de Vrind	artsenijmenger	C.E. Stark
1876	F471	Heerenstraat 103 huis werkplaats, erf	Jan Jacob Post g/m Arendina Boodt	apotheker en limonadefabrikant	J.J. Post
1907	F1022	Heerenstraat A58 huis fabriek tuin erf	Jan Jacob Post g/m Arendina Boodt	Aankoop grond van J. de Haas	Jan Jacob Post
1926	F1113	Heerenstraat huis en erf	Jan Jacob Post en Johanna Mina Post wed. Peeters	Splitsing in apotheek en limonadefabriek	Jan Jacob Post en Johanna Mina Post wed. Peeters
mei 1940	F1113	Heerenstraat huis en erf verwoest	Jan Jacob Post en Johanna Mina Post wed. Peeters	Onteigening door gem. Rhenen	Gemeente Rhenen

Limonadefabriek De Postduif

Jaar	Kadaster	Adres, omschrijving	Functie		Eigenaar
1926	F1114	Heerenstraat A58	Limonadefabriek De Postduif	-	J. Post en G.J. Post
1928	F1114 + F743	Heerenstraat A56 fabriek huis schuur erf	Limonadefabriek De Postduif	-	J. Post en G.J. Post
mei 1940	F1114 + F743	Verwoest mei 1940	Limonadefabriek De Postduif	Onteigening door gem. Rhenen	Gemeente Rhenen

Onthulling infobord Algemene Begraafplaats Elst

Ellen Wolf

Dinsdag 20 september 2016 is het om 15.55 uur druk op de begraafplaats. Als ik rondkijk zie ik vertegenwoordigers van het bestuur van de Historische Vereniging, vertegenwoordigers van de werkgroep Elst & Remmerden van de HVOR, van de Elsterse dorpskrant De Hank, van het bedrijf dat de restauratie van de oude grafstenen op de begraafplaats heeft uitgevoerd en van de Elsterse bevolking. Het is een waar weerzien. Het wachten is alleen nog op wethouder dhr. J. Kleijn, die het infobord zal onthullen, en mw. E. Muilwijk van de gemeente Rhenen.

Welkomstwoord en terugblik door Nees van den Oosterkamp

Om precies 16.00 uur arriveren wethouder Kleijn en mw. Muilwijk en kan de plechtigheid beginnen. Nees van den Oosterkamp, coördinator van de werkgroep Elst & Remmerden, neemt het woord. Hij memoreert dat in 2012 het eerste gesprek tussen de gemeente en een delegatie van het HVOR-bestuur heeft plaatsgehad over de Algemene Begraafplaatsen in Rhenen en Elst. Er bestond onrust over het verloren gaan van historische elementen van beide begraafplaatsen. Tijdens dit gesprek met de toenmalig wethouder, dhr. P. van Leeuwen, zijn afspraken gemaakt over het inventariseren van historisch waardevolle elementen op beide begraafplaatsen door de HVOR. In Elst heeft de werkgroep Elst & Remmerden deze taak op zich genomen. Naar aanleiding van een aantal schriftelijke voorstellen die de werkgroep via het HVOR-bestuur naar de gemeente had gestuurd, vond in november 2014 een ontmoeting plaats tussen de verantwoordelijk wethouder dhr. J. Kleijn, mw. E. Muilwijk van de gemeente Rhenen en leden van de werkgroep Elst & Remmerden. Deze ontmoeting vond plaats op de begraafplaats in Elst, zodat de wethouder en verantwoordelijk ambtenaar met uitleg van de werkgroepsleden de situatie ter plaatse konden bekijken. Daarna is Juul van Hardeveld namens de werkgroep aan het werk gegaan om

het herstellen van de oudste grafstenen en het maken van een infobord mogelijk te maken. Het ontwerp van het infobord werd door de werkgroep zelf verzorgd. De werkgroep is verheugd dat de gemeente mee heeft willen werken aan het tot stand brengen van beide. Ze is ook blij dat de wethouder, dhr. J. Kleijn, bereid werd gevonden om het infobord officieel te onthullen.

Wethouder Kleijn memoreert op zijn beurt dat de gemeente graag gehoor geeft aan burgerinitiatieven als deze en onthult vervolgens met assistentie van Juul van Hardeveld het infobord. Vervolgens zijn er bloemen voor mw. Muilwijk, die vanuit de gemeente de spin in het web is geweest en de contactpersoon voor de werkgroep.

Na de onthulling van het infobord is er een rondgang langs de 6 gerestaureerde grafstenen. De steenhouwer, dhr. Pol uit Veenendaal, die de restauratie heeft uitgevoerd, geeft uitleg. Onder de oude grafstenen is een nieuwe stenen plaat aangebracht waardoor de gebroken oude grafstenen weer vlak kwamen te liggen. Vervolgens zijn de gebroken delen daarop vastgelijmd, de scheuren dichtgemaakt en is het opschrift opnieuw met verf ingekleurd. Onder één van de grafstenen, te weten die van de familie Bol, is bij de restauratie zelfs een grafkelder aangetroffen. Bij het bestuderen van het onthulde infobord blijkt dat dit info geeft over de geschiedenis van de begraafplaats: voor 1820 werden Elsterse overledenen in Amerongen of Rhenen begraven. Met de komst van de Hervormde Kerk in Elst werden van 1820 tot 1828 de overledenen begraven in en achter deze kerk. In 1825 werd bij Koninklijk besluit vastgelegd dat op grond van hygiënische overwegingen niet meer in kerken en binnen de bebouwde kom begraven mocht worden. De gemeente Rhenen is vanaf 1828 uitvoering gaan geven aan dit besluit. Hiervoor werd deze begraafplaats, toen nog gelegen buiten de bebouwde kom, op 17 januari 1829 geopend. Het baarhuisje is rond 1880 gebouwd. Zo'n baarhuisje op begraafplaatsen werd verplicht na een aantal cholera-epidemieën. De doden konden hier de verplichte 36 uur opgebaard liggen. Daarna werden ze officieel doodverklaard en konden ze begraven worden.

Het oudste graf dat nu nog op de begraafplaats aanwezig is stamt uit 1839. Ook zijn er nog 2 graven van gesneuvelde militairen uit WOII. Dat waren er eerst 4, maar 2 zijn kort na de oorlog elders herbegraven. Ook is er nog een graf van een verzetsstrijder die enkele dagen na de bevrijding van Elst op 9 mei 1945 is omgekomen bij een ongeluk met een granaat. Uitgebreidere informatie over deze feiten is te vinden op het infobord bij de entree van de Algemene Begraafplaats aan de Rijksstraatweg in Elst.

Foto's afkomstig van Leo Schoonhoven, Toon Blokland en Ellen Wolf

Eén van Nederlands bekendste moderne zeehelden groeide op in Rhenen

Janet van Klink

Eén van Nederlands bekendste moderne zeehelden groeide op in Rhenen. Anton Bussemaker was de eerste Ridder Militaire Willems-Orde tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië. Hij woonde van 1907 tot 1915 aan de Herenstraat 73. Anton was weliswaar niet in Rhenen geboren, maar zijn karakter werd er gevormd. Samen met Antons zoon Henk schreef ik de biografie De Tegenaanval Anton Bussemaker (1900-1941). Onderzeebootcommandant.

Het nog jonge gezin Bussemaker met de tweeling verdeeld over de beide ouders, nog voordat ze in Rhenen kwamen. (Collectie H. Bussemaker)

In de familie Bussemaker gaat het volgende verhaal. De tweeling Anton en Henk Bussemaker beklom op jonge leeftijd de treden van de wenteltrap van de Cuneratoren. Hun moeder Klara Bussemaker – Allan was haar jongens kwijt en liep radeloos heen en weer. Totdat zij vanaf grote hoogte werd begroet. Of het ook waar is? We hebben het niet kunnen controleren. Alle getuigen zijn er niet meer. Henk en ik hebben deze passage toch opgenomen in ons boek, want één ding is zeker. Een tweeling durft nu eenmaal meer dan een individu. Volgens de overlevering was Anton de initiatiefnemer van de twee. Henk de volger.

EEN ONAFSCHEIDELIJKE TWEELING

Rhenen was niet de plaats waar de familie Bussemaker vandaan kwam. De veelbelovende twintigste eeuw was precies een maand oud toen in het West-Friese dorp Midwoud een tweeling werd geboren. Anton en Henk Bussemaker kwamen op 1 februari 1900 aan de Midwouder Dorpsstraat 17 ter wereld. Hun vader Otto (1861-1937) was hoofdonderwijzer van de lagere school. Ze hadden een oudere zus Antoinette (1892) en broer Frits (1896-1949). Kort na de eerste verjaardag van de tweeling vertrokken de

Bussemakers uit Midwoud. Otto werd in 1901 hoofdonderwijzer van de lagere school in Soest. Niet voor lang. Hij kreeg zes jaar later een betrekking als directeur van de nieuwe Rijksnormaalschool, de voorloper van de huidige Pabo, in de historische binnenstad van Rhenen. De school op de hoek van de Koningstraat en de Weversstraat opende in oktober 1907 haar deuren. De Bussemakers huurden de rechterhelft van een witte villa, een twee-onder-een-kapwoning, aan de Herenstraat 73. Het gezin werd in 1910 uitgebreid met de geboorte van Otto junior.

Hoe groeide Anton op? Zijn vader had, in tegenstelling tot moeder Klara (1868-1938), een rustige persoonlijkheid. Otto nam actief deel aan het maatschappelijk leven in de stad. Hij besteedde veel tijd aan de muzikale opvoeding van zijn kinderen. Al jong werden ze achter de piano gezet. Hij gaf bovendien zijn jongens en hun vriendjes zwemlessen in de Rijn.

De tweeling kreeg, zoals alle kinderen in Rhenen, onderwijst aan de openbare lagere school aan de Nieuwe Veenendaalseweg. Op een oude klassenfoto is de eenige tweeling er meer dan een eeuw later zo uit te halen. Allebei een kort blond kapsel en klein van stuk. Alleen degenen die de twee kenden zagen het verschil: hun kaakvormen verschilden iets. Toen Anton en Henk twaalf jaar oud waren gingen ze naar de hbs aan de Wilhelminastraat in Wageningen. In hun klas zaten andere jongens uit hun woonplaats als Jan Waiboer, Wim Bennink en M. de Haas. Een andere klasgenoot was de later bekende maritiem historicus K.W.L. Bezemer (1899-1991). De geboren Wageninger zou decenia later nog het nodige voor Anton betekenen.

Het leven in Rhenen moet voor levenslustige jongens als Anton en Henk eentonig zijn geweest. Daar kwam verandering in toen de padvinderij werd opgericht. Eén van de voornaamste doelstellingen was het vertoeven in de natuur. Het groepsgevoel en de zelfredzaamheid waren belangrijke aandachtspunten. Het glooiende landschap en de uiterwaarden bij Rhenen waren uitermate geschikt voor alle oefeningen. En natuurlijk het landgoed Heimerstein van de familie Schimmelpenninck. Zoon des huizes jonkheer Jaap Schimmelpenninck werd hopman van de groep. Antons en Henks jeugdvriend Jan Waiboer zou jaren later optekenen:

Padvinders te Rhenen, periode 1914-1915. Anton geburkt met blokfluit. Staande rechts zijn tweelingbroer Henk. Tweede van links staand Jan Waiboer en gezeten rechts vooraan Wim Udo. (Collectie H. Bussemaker)

'Hij was niet alleen onze leider op oefendagen, maar hij had ook een grote morele invloed. Je kon bij moeilijkheden altijd bij hem terecht. En zowel huiselijke zorgen als die de school betreffende vonden bij hem gehoor.' De tweeling werd in april 1914 samen met twaalf anderen als padvinder geïnstalleerd bij Heimerstein. Het afleggen van de eed gebeurde in het bijzijn van baron Van Pallandt, een pionier op het gebied van Scouting in Nederland.

In de zomer van 1914 brak de Eerste Wereldoorlog uit. Antons en Henks broer Frits zat inmiddels op de marine-machinistenschool in Hellevoetsluis. Hij had enkele weken verlof, maar werd teruggeroepen. De tweeling was te jong om voor militaire dienst te worden opgeroepen, maar maakte de gevolgen van de Grote Oorlog mee. *De Rhenensche Courant* deed verslag van hun activiteiten. De padvinders namen een deel van het werk van de bakker over bij de bezorging van het brood, omdat hij in dienst was. Iedere morgen liepen ze met de broodwagen of namen een broodmand op de rug. De jongens waren de ambtenaren in het stadhuis 'van grooten dienst' en verrichtten andere hulpdiensten. In oktober kwamen 123 Belgische vluchtelingen in Rhenen aan. Jaap Schimmelpenninck werd voorzitter van het vluchtelingencomité. De padvinders hielpen voor hun komst met de inrichting van het Groote Huis aan de Herenstraat, het voormalig kantongerecht. Ook vader Otto toonde zich van

zijn sociale kant. Hij nam met andere notabelen plaats in het comité ter bestrijding van de werkloosheid.

In navolging van hun broer Frits gingen Anton en Henk in september 1915 naar de marine-machinistenschool. Sinds het jaar van hun aantreden was die in Dordrecht gevestigd. Hun studie, die ze moest voorbereiden op een technische carrière bij de Koninklijke Marine, verliep voorspoedig.

Foto gemaakt ter gelegenheid van de verloving van Anton Bussemaker en Bep Hulshof in 1922. Fotostudio J. Merkelbach Amsterdam. (Collectie H. Bussemaker)

Uit de Rhenensche Courant van 26 augustus 1922. Aankondiging van het huwelijk van Henk en de verloving van Anton onder elkaar.

op 7 september 1922 in Amsterdam met Jo Velthuisen. Zij overleed al anderhalf jaar later aan tbc. Henk hertrouwde op 20 oktober 1927 in Bloemendaal met Lotje Hart. Ze kregen voor de oorlog twee dochters en kort na de oorlog een zoon, Anton Henk.

Anton ambieerde, ondanks het vertrek van zijn geliefde broer, nog steeds een carrière bij de marine. Hij veranderde van de opleiding voor de technische dienst naar de zeedienst. De oudste van de tweelingbroers had een goede reden daartoe: hij wilde commandant worden. De hoogste persoon aan boord van een schip kon je alleen maar worden als je de opleiding tot zeeofficier had gevolgd. Na twee jaar doorploeteren werd hij in augustus 1922 benoemd tot luitenant-ter-zee derde klasse. Ook hij had in die jaren de liefde leren kennen: Bep Hulshof uit Arnhem.

Het was liefde op het eerste gezicht. Anton schreef liefdevolle gedichten voor Bep. Zijn bewaard gebleven brieven aan haar ouders geven daarnaast een openhartige blik in zijn gevoelsleven. Hij schreef in de zomer 1922 tijdens een oefenreis vanuit Curaçao: 'Er is iets groots in om de zee te bevaren, om duizende, duizende mijlen ver van je haven te varen, en toch te weten op ieder ogenblik van de dag waar je bent – toch heel zeker te weten dat je op de bepaalde dag weer terug zult zijn.'

De tweeling vertrok in september 1919 als sergeant-machinist voor het laatste studiejaar aan het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) naar Den Helder. Niets leek de adellijke Anton en Henk in de weg te staan samen aangesteld te worden als officier Marine Stoomvaartdienst. Het liep anders. De wegen van de onafscheidelijke tweeling scheidden zich voorgoed.

Henk volgde de roep van de liefde en vertrok op 1 juni 1920 met onbetaald verlof om nooit meer terug te keren. Hij trouwde

Daags na zijn benoeming tot luitenant-ter-zee derde klasse vond Anton het tijd voor een officiële verbintenis. In de *Rhenensche Courant* van 26 augustus 1922 werd de verloving aangekondigd van Anton en Bep. De broederband was en bleef hecht. Pal daarboven stond de huwelijksaankondiging van zijn broer Henk en Jo.

EEN GELUKKIG GEZIN

Anton Bussemaker en Bep Hulshof vonden in elkaar de liefde van hun leven. Ze zouden in hun verdere leven de nodige stormen moeten trotseren. Al in hun verlovingsstijd werd hun geduld op de proef gesteld. Anton werd eind oktober 1922 voor ruim drie jaar uitgezonden naar Nederlands-Indië. Zonder haar.

Anton diende in die jaren aan boord van Hr.Ms. Tydeman. Het schip viel onder de Dienst der Hydrografie van de marine. Het personeel deed onderzoek naar zeeën, rivieren, meren en de grensvlakken daarvan, zoals de zeebodem, de kust en het wateroppervlak. Er was altijd veel vraag naar actuele en nauwkeurige zeekaarten. Het werkgebied was vooral Nieuw-Guinea. In zijn album plakte Anton foto's van zijn leven in de tropen. Van nieuwsgierige Papoea's, het plaatselijke meetapparaat en het schaakspel ter ontspanning aan boord van de Tydeman. De

hydrografie was duidelijk niet zijn eindbestemming, maar Anton zag er het voordeel van in. Hij schreef aan Beps ouders Hendrik en Marie Hulshof: 'Ik weet dat de officieren die van de opnamen¹ komende, de beste zijn die onze Marine heeft. Bovendien leer je er accuraat werken en krijg je er een groote zelfstandigheid.' Aan Beps zus Lyda bekende hij dat de tijd hem zonder zijn verloofde soms lang viel. '(...) wat beteekenen eenige jaren ten opzichte van de heerlijke tijd die voor ons gaat komen (...)'.

Het gezin in de tuin van het Boengkoelpark te Soerabaja eerste helft jaren dertig. (Collectie H. Bussemaker)

De tweede keer hoefde Anton niet alleen. Hij was op 30 maart 1926, kort na zijn terugkeer in Holland, in Arnhem
¹) Vakjargon voor de dienst hydrografie van de marine.

De tweeling Anton en Henk Bussemaker onderste rij vierde en zesde van links met klasgenoten en meester Bennink. Gekniel links Wim Udo (ook padvinder) en rechts Wim Bennink. Met de laatste zaten ze ook in de klas van de HBS in Wageningen. (Collectie H.P. Deys)

getrouwd met zijn Bep. Al snel kregen ze twee kinderen: Rob (1927-2002) en Henk (1928). Het gezin vertrok begin 1930 naar de marinestad Soerabaja. Bep Bussemaker schreef vanuit Indië brieven aan haar ouders in Holland. Deze geven een goed beeld van haar leven in de kolonie. Meestal schreef ze over bioscoopbezoeken, danspartijtjes, uitstapjes en hun ondeugende jongens, de puckjes. Het waren overduidelijk uiterst gelukkige jaren. *Tempoe Doeloe*. Anton en Bep genoten volop van alles wat Soerabaja te bieden had. Ze sloten het jaar 1931, bijna twee jaar na hun aankomst, feestend af. Bep: 'We zijn deze week zoo aan de fuif geweest. Geweldig gewoon. We hebben deze heele week of mensen te eten gehad of uit eten geweest. Zaterdagavond hebben we tot drie uur gedanst.'

Toch was er in die tijd sprake van een zekere dreiging. Ook in Beps brieven voel je de onrust in de kolonie groeien. Vanaf de Russisch-Japanse oorlog (1904-1905) was het de Koninklijke Marine duidelijk dat rekening met Japan diende te worden gehouden. Het dichtbevolkte land moderniseerde, maar had een gebrek aan grondstoffen. Japan begon in de jaren dertig met gebiedsuitbreiding in Azië. De Nederlanders vreesden dat ze de belangrijke oliehavens in Balikpapan en Tarakan tijdens een tankbeurt met een met militairen volgeladen schip zouden innemen. Anton werd er als onderzeebootcommandant op afgestuurd. Een volgens zijn vrouw ronduit 'geheimzinnig missie'.

Anton was in die jaren nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de Onderzeedienst. Hij stond aan de wieg van een nieuwe, vooruitstrevende tactiek voor de inzet van onderzeeboten. Dat die er kwam was te danken aan de Nederlandse techniek. Een groep onderzeeboten kon door de uitvinding van de radioantenne via vliegboten – als een roedel – naar

hun doel worden geleid. Zo ontstond de roedeldivisietactiek. Het uitgangspunt van deze tactiek was dat men de vijand niet passief moest afwachten, zoals voor die tijd gebeurde, maar moest opzoeken.

Begin 1933 gebeurde er iets wat Bep – en met haar de hele Hollandse gemeenschap in Indië – diep schokte. Het was crisistijd. Jaren van bezuinigingen. Marinepersoneel kwam in opstand tegen de zoveelste loonskorting. Met als tragisch dieptepunt de muiterij op de Zeven Provinciën op 4 februari 1933. Die gebeurtenis maakte Bep iets duidelijk: mijn leuke leventje hier is helemaal niet zo zeker als dat het lijkt. Haar Anton had bijna in actie moeten komen om de muiterij een halt toe te roepen als een vliegtuigbom niet voortijdig een einde daar-

aan had gemaakt. 'Gelukkig heeft hij niet hoeven te schieten, dat lijkt me toch geen pretje, zoo op je eigen schepen te moeten schieten en zoo'n torpedo is ook heusch geen kleinigheid als je die raak schiet, en daar had hij order voor gekregen, in geval het noodig was,' schreef zij overstuurd aan haar ouders. Twee maanden later maakte de spanning alweer plaats voor grote vreugde. Op 8 april werd Antons en Beps derde zoon geboren, Anton Paul (1933-2004). Ton genoemd. Het jaar daarna ging het gezin Bussemaker terug naar Holland.

Aangekomen in het moederland ging Anton veelbelovende jaren tegemoet. Hij was uitverkoren zich aan de Hogere Marine Krijgsschool (HMKS) in Den Haag, het eliteklasje van de marine, verder te bekwamen in de krijgswetenschappen. De toelating was belangrijk voor Antons loopbaan. Voor het bekleeden van hogere functies binnen de marine werd in de eerste plaats gekeken naar kandidaten die de HMKS hadden gevolgd. Bekende namen als de latere bevelhebber der Zeestrijdkrachten C.E.L. Helfrich (1886-1962) en schout-bij-nacht Karel Doorman (1889-1942) waren hem voorgegaan.

Henk herinnert zich dat zijn vader het in de vooroorlogse jaren altijd druk had. Anton vond, net als zijn vader, de tijd zijn kinderen pianoles te geven. Ook hij speelde zelf nog steeds veel piano. Henk kan zich echter niet herinneren dat het gezin Rhenen ooit heeft bezocht. Familie woonde er niet meer. Otto en Klara Bussemaker waren na Otto's pensionering en gelijktijdige sluiting van de school in 1925 uit Rhenen vertrokken. Ze waren naar Den Haag verhuisd. Otto overleed daar in 1937. Klara het jaar daarop in Velsen. Henk zag zijn vader in de bovenwoning in de Stalpertstraart in Den Haag vaak achter zijn typemachine aan zijn werktafel

Henk Bussemaker in juni 2015 voor het huis van zijn vader en grootouders aan de Herenstraat 73. (Collectie H. Bussemaker)

naast de vleugel in de woonkamer. Hij boog zich dan over de vele vraagstukken die hij aan de HMKS voorgeschoteld kreeg. Na zijn afstuderen in 1936 maakte hij deel uit van de marine-staf. Ook was hij secretaris van de Vlootcommissie, die beleidsstukken voor het parlement moest voorbereiden. Anton stond in die dagen dus dicht bij het vuur

voor wat betreft de oorlogsvoorbereidingen. Zijn meerderen, chefstaf J.Th. Furstner en Helfrich, pleitten voor de bouw van grote oppervlakteschepen. Ze waren ervan overtuigd dat er oorlog met Japan aankwam en dat de Koninklijke Marine met slagskruisers de meeste kans op succes maakte. Anton wilde het onderzeebootwapen daarentegen niet verliezen. De discussie was nog volop bezig toen hij in 1939, met de nieuwe onderzeeboot Hr.Ms O 20, naar Indië terugging.

SUCCES EN ONDERGANG

Bep en de drie jongens reisden Anton achterna. Ze kwamen met de Indrapoera op 30 maart 1940 aan in Soerabaja. Op de kade stond Anton zijn vrouw en kinderen op te wachten. Ze gingen door met het 'gezellige leventje', zoals ze dat in 1934 had achtergelaten. Met als verschil dat de crisis voorbij was. Anton had inmiddels wel een oorlogsclausule geregeld in zijn levensverzekeringpolis. 'Ik hoop dat ons nog wat rust wordt gegund,' schreef hij aan zijn schoonouders.

Ze waren in het moederland de dans ontsprongen. Op 10 mei 1940 viel nazi-Duitsland Nederland binnen. Antons oude woonplaats Rhenen lag na de meidagen van '40 groten-deels in puin. Anton zal ongetwijfeld de berichten hierover hebben gelezen, die meteen in de Indische kranten verschenen. Zijn reactie op de bijna totale vernietiging van de plaats, waar hij met veel plezier was opgegroeid, is onbekend. Zijn schoonmoeder had zo haar vermoedens. In haar brief van 6 juni 1940 refereerde ze er één regel aan. 'Het zal Anton aan het hart zijn gegaan dat Rhenen zoo geteisterd is; de Cunera is gespaard.' In december verschenen in de kranten ook foto's van Rhenen in puin. Te midden van dat alles stond nog altijd fier overeind de Cuneratoren. De toren die Anton met zijn tweelingbroer Henk als kind had beklommen stond symbool

voor de verdere strijd. Het was nog niet verloren. En Anton was de laatste die dat zou betwisten.

Het Koninkrijk der Nederlanden hanteerde in die tijd de neutraliteitsstatus ten opzichte van Japan. Anton nam, zelfs publiekelijk, een meer offensieve houding aan. Hij vond dat het koninkrijk moest strijden tot de eindoverwinning. 'In alle gebiedsdelen,' benadrukte hij klip-en-klaar in een veelgelezen tijdschrift.

Anton moest tot december 1941 wachten. Pearl Harbor betrok de Verenigde Staten in de Tweede Wereldoorlog en het eigen koninkrijk verklaarde de oorlog aan Japan. Anton had als flottieljecommandant, als hoofd van de varende onderzeedienst, aan wal kunnen blijven. Hij koos er juist voor om vooraan in de strijd te gaan. Niet op de manier waarop hij zo had gehoopt.

Het plan voor slagskruisers was met de bezetting van het moederland van de baan. Anton wilde met groepsaanval- len van onderzeeboten, waarop sinds begin jaren dertig was geoefend, de Japanse vloot aanvallen. De Nederlandse regering in ballingschap had eind november 1941 echter bijna alle Nederlandse onderzeeboten onder Brits bevel geplaatst. Daarmee was ook aan de vooravond van het uitbreken van de oorlog die tactiek aan de kant gezet. De onderzeeboten moesten een-op-een patrouilleren. Anton was hierover heel boos, maar moest er het beste van zien te maken.

Als commandant van de onderzeeboot Hr.Ms. O 16, met 41 bemanningsleden, patrouilleerde hij in de Zuid-Chinese Zee. In de avond van 11 december kwamen ze een Japans schip op het spoor. Ze volgden het tot in de baai bij Patani op Malakka. Wat trof de O 16? Op de ankerplaats lagen nog drie bewapende en geladen schepen. Anton stond voor het grootste dilemma uit zijn carrière. Moest hij de vier troepen- transportschepen torpederen of met rust laten? Het zou een geweldige buit zijn. Het risico was zeer groot. Voortijdige ontdekking betekende onvermijdelijk het einde van de O 16 en de krijgsgevangenschap of de dood van 42 man. De O 16 zou daarbij slechts op een diepte tussen 6,5 en 9 meter aanvallen. Een aanval in dit ondiepe water zou door de marineleiding vooraf op papier zijn afgekeurd. Eén ding was echter in Antons voordeel: het verrassingseffect. Hij dacht dat de Japanners zich volkomen veilig waanden. Een onderzeebootaanval in deze baai was zoiets absurds, ongerijmd en gevaarlijk...De O 16 torpedeerde én met succes. De geallieerde wereld reageerde met vreugde. Het was een lichtpunt in de donkere dagen dat Japan oprukte in Azië. Het bericht was voorpaginanieuws in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.

Maar, in de vroege ochtend van 15 december sloeg het noodlot toe. De O 16 liep op een mijn. Zes man stonden op het moment van de ontploffing op de brug, waaronder

De onderzeeboot O16 waar Anton Bussemaker mee ten onder ging. (Collectie Damen Shipyard)

Anton. Kwartiermeester Cor de Wolf zou later verklaren:

De boot zinkt binnen een minuut weg. Daarna lig ik in het water. Ik kijk rond me en vind niets. Ik begin te roepen en krijg antwoord. Verderop drijven de anderen. Ik zwem naar hen toe, als ik bij hen kom, zijn we allen bij elkaar. Op de commandant na. We roepen hem en krijgen antwoord, maar hij kan niet bij ons komen. Hij lag zeker te ver af. Ik heb hem ook niet meer gezien.

De Wolf spoelde na 35 uur zwemmen op een eilandje aan. Hij was de enige overlevende. Door zijn overlevingstocht hoorden Bep en de kinderen wat er was gebeurd. Ook in het bezette moederland drong de boodschap door. Antons tweelingbroer Henk woonde in Apeldoorn. Hij had een kleine kristalontvanger waarmee hij Londen kon ontvangen, maar luisterde niet op de dag van de bewuste mededeling. Kennissen uit Twello hadden het nieuws wel gehoord. Zij nodigden de Bussemakers uit. Nietsvermoedend fietsten ze naar Twello. Henk was er helemaal kapot van. Thuisgekomen is hij onmiddellijk naar boven gelopen en die dag niet meer van de kamer afgekomen. De volgende dag ging hij naar zijn werk en heeft er nooit meer over gesproken.

Voor Bep en de kinderen begon de oorlog na Antons sneuvelen pas. Ze moesten veel doorstaan, maar overleefden de jappenkampen en kwamen begin 1946 aan in Amsterdam. Otto Bussemaker (1910-2003), Antons jongste broer, overleefde eveneens de oorlog tegen Japan. Hij had moeten werken aan de beruchte Pakan Baroe-spoorweg op Sumatra.

Anton had al in januari 1942 postuum de Militaire Willems-Orde gekregen. Vrijwel direct na de ondergang van de O 16 ontstonden de raadsels. Waren er wel vier troepen-transportschepen getorpedeerd? Was het niet een Britse, een Anton bekende, mijn geweest? Had hij daarmee veertig man de dood ingejaagd? Historici schreven al deze beweringen op in boeken. Bep, Rob, Henk en Ton pakten hun leven op. Ze moesten zien te leven met het gegeven van de Britse mijn. Om het allemaal nog erger te maken: dit was ook nog eens de officiële versie van de marine.

Toch was er bijval voor Anton. En wel van een oude bekende. De inmiddels gerespecteerde maritiem historicus K.W.L. Bezemer was de eerste die de Britse mijn in twijfel trok. Reeds in 1954 had hij in zijn boek *Zij Vochten op de Zeven Zeeën* aangegeven dat het vermoedelijk een Japanse mijn was geweest waarop de O 16 was gelopen. In april 1986

zag de toen 86-jarige Bezemer zich, ruim zeventig jaar na hun hbs-tijd, nogmaals genoodzaakt het om die reden voor zijn oude schoolmakker Anton op te nemen. Hij noemde het in het *NRC Handelsblad* 'bijna een belediging' voor een voortreffelijke onderzeebootcommandant.

Bezemer zou het ultieme bewijsstuk niet meer meemaken. Evenals Bep, die al in 1965 was overleden, en Antons broer Henk (1900-1982). Maar, Antons zoons Henk en Ton waren er bij toen het wrak van de O 16 in 1995 werd gevonden. Daarmee stond onomstotelijk vast dat de O 16 op een voor hun vader onbekende Japanse mijn was gestuit. Met het vinden van het wrak op deze locatie kon een Brits mijnenveld worden uitgesloten. Anton had geen cruciale fout gemaakt.

INVLOED RHENEN

Anton Bussemaker zou in 1915 uit Rhenen vertrekken. Op een familiebezoek tijdens het zomer- en kerstverlof na kwam hij er nooit meer. Hij zou nog geen acht jaar van zijn leven in de stad doorbrengen. Zijn zoon Henk en ik kunnen na het schrijven van zijn biografie niet anders concluderen dan dat die paar jaar van grote invloed zijn geweest.

Anton verraste een kwarteeuw na zijn vertrek uit Rhenen vriend en vijand toen hij met de O 16 vier Japanse schepen torpedeerde. Een buitengewoon stoutmoedige actie. Hij ging als flottieljecommandant vooraan in de strijd. Zoals een goed marineofficier betaamt.

Anton werd vanaf 1915 bij de Koninklijke Marine opgeleid in het dienen van koningin en vaderland. Teruggaand naar Antons jeugd in Rhenen stellen Henk en ik dat zijn plichtsgetrouwheid nog eerder is ontstaan. De padvinderij, met in het bijzonder hopman jonkheer Jaap Schimmelpennick, bracht hem als kind bepaalde eigenschappen bij. Bij de uiterwaarden en in het glooiende landschap rondom Rhenen ontwikkelde Anton met de padvindersoefeningen en -spelletjes zelfredzaamheid en groepsgevoel, karaktereigenschappen die hem later niet alleen succes hebben gebracht, maar ook tot een geliefd commandant maakten.

Jan Maarten Doorman, Henk Bussemaker en Janet van Klink vertellen dinsdag 28 maart in een triopresentatie veel meer over Anton Bussemaker en zijn familie.

Jaarverslag 2016 van de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen e.o.

In 2016 zijn wederom veel activiteiten verricht door alle vrijwilligers binnen de HVOR naast de vaste agendapunten van de Vereniging zoals de lezingen, het Verenigingsblad *Oud Rhenen* en de dinsdagsociëteit. Behalve de werkzaamheden in de verschillende werkgroepen hebben ook samenwerkingsprojecten plaatsgevonden zoals het 3 stedenproject met de historische verenigingen en vrienden van de musea in Wijk bij Duurstede en Vianen, maar ook het vervolgproject 'Slag om de Grebbeberg' samen met de gemeente Rhenen. Het ledenbestand bedroeg in 2016 560 leden en is precies gelijk gebleven. Helaas zijn diverse leden ons overleden, maar gelukkig zijn er ook weer evenveel nieuwe leden bijgekomen.

LEZINGAVONDEN

Zes lezingavonden zijn verzorgd in de 'Hof van Rhenen' en daarnaast is een aantal avonden in Elst en Achterberg gehouden. In Rhenen kwamen een enkele keer ca 55 bezoekers, maar vaak kwamen er meer bezoekers naar de presentaties, soms ruim 130.

De lezingenserie begon met een presentatie op 19 januari 2016 door ons verenigingslid de heer Kobus van Ingen, onder de naam 'Heen en weer, pontveren en veerponten op de Nederrijn'.

In februari kwam majoor P.C. Marx naar Rhenen met een

Majoor Marx ontvangt het boek 'De Slag om de Grebbeberg' uit handen van de voorzitter (foto Leo Schoonhoven)

presentatie getiteld 'Van 8 R.I. tot R.I. Oranje Gelderland; altijd missies in het belang van Nederland'. Marx was commandant van de 'Hanen'-compagnie van het 45 Pantser infanteriebataljon, dat in 2015 met een missie naar Irak is geweest. Tijdens deze missie heeft het bord 'Rhenen' bij het kamp gestaan. Dit legeronderdeel is voortgekomen uit het 8 Regiment Infanterie dat destijds op de Grebbeberg heeft gevochten. In het kader van het project '75 jaar Slag om de Grebbeberg' is er veel contact met deze legereenheid geweest.

Eind maart, na de Algemene Ledenvergadering, gaf

ons verenigingslid de heer Jan Maarten Doorman ons een kijkje in het leven en het werk van de inwoners van Rhenen met zijn verhaal getiteld 'Rhenen in de periode 1910-1919'. Herinneringen en herkenningen kwamen bij veel aanwezigen in de zaal naar boven.

Op de eerste avond in het najaar, op 22 september, startten we traditiegetrouw met het Historisch Café, waar de diverse werkgroepen iets van hun werkzaamheden vertelden. De heer Ad de Jong vertelde over zijn heraldisch onderzoek en de restauratie van wapenborden, de beeldbank toonde oude en nieuwe foto's uit de collectie, Virtueel Rhenen liet ons weer dwalen door de stad anno 1650, de werkgroep Open Monumenten Dag, de Werkgroep Archeologie en de PR-werkgroep presenteerden zich en vertelden waar zij mee bezig zijn.

Op 25 oktober deed ons verenigingslid de heer Toon Blokland uitgebreid en gedegen verslag van zijn onderzoek in een prachtige presentatie met de titel 'My Darling Wife' over een brief en de briefschrijver, een Britse parachutist Frank McNaught, die een vliegtuigcrash in Achterberg overleefde gedurende de Tweede Wereldoorlog.

De lezingencyclus in Rhenen werd afgesloten met een voordracht van ons verenigingslid de heer Jan Maarten Doorman over 'Elias Stark', tandarts en kunstschilder en geboren in Rhenen in 1849. De fraaie PowerPointpresentatie was eerder gemaakt door de heer Hens Dekker, een zeer actief verenigingslid, die ons in 2013 ontviel.

TIJDSCHRIFT OUD RHENEN

In 2016 verschenen 3 afleveringen van *Oud Rhenen*. Onderwerpen als de Beelden aan de Cuneratoren, Avondmaalsbepalers, Stadsbrieven en Stadsrechten, en een aantal oude stenen panden in de binnenstad brengen een aantal aspecten van de historie mooi in beeld.

HET BESTUUR VAN DE HVOR

Het bestuur van de HVOR vergaderde in 2016 negen keer. Tijdens de Algemene Ledenvergadering mochten we 2 nieuwe bestuursleden verwelkomen namelijk mevrouw Anne M. Uiterwijk en de heer Lex G. Mulder en verliet mevrouw Ans Pilkes het bestuur, waarbij zij wel de ledenadministratie blijft voorzetten. De vaste onderwerpen van het bestuur waren financiën, lezingen, Oud Rhenen, huisvesting en de werkgroepen. Door de ontwikkelingen rond museum 'Het Rondeel' vergde vooral het onderwerp huisvesting van de HVOR de nodige aandacht. Waar gaan we naartoe als HVOR indien het huidige pand moet worden verlaten. Even zag het er naar uit dat verhuizen naar Het Rondeel tot de mogelijkheden behoorde; nu wordt een verhuizing naar het Oude Raadhuis

onderzocht. De website van de HVOR was verouderd en werd op verzoek van het bestuur door de werkgroep PR heel gedegen van de grond af opnieuw opgebouwd en komt binnenkort in de lucht. Het 3 stedenproject werd afgerond met een mooie publicatie en er werd medewerking verleend aan een aantal projecten zoals het project 'Slag om de Grebberg', een scholenproject, het project 'De Club van 10' en enkele fototentoonstellingen.

PROJECTACTIVITEITEN

Een voorbeeld uit de projecten die we nog apart kunnen noemen is het scholenproject dat de wederopbouw van Rhenen rond 1941/42 en na 1946 behandelt. Hierbij krijgen de kinderen in groepsverband een les aangeboden, een stadswandeling en een bezoek aan een tentoonstelling in het museum. Daarnaast wordt hun gevraagd een werkstuk te maken. Andere projecten zijn het meewerken aan plannen op het gebied van toerisme.

WERKGROEP OPEN MONUMENTEN DAG

De werkgroep Open Monumenten Dag, voorheen comité Open Monumenten Dag, maakt deel uit van de HVOR vanaf 2016. Deze werkgroep heeft ook dit jaar weer de organisatie voor haar rekening genomen van een mooie bezochtdag aan de diverse activiteiten en monumenten op de 2e zaterdag in september. Deze keer was het 'thema 'Iconen, symbolen en wederopbouw in Rhenen'. Vooral een bezoek aan de Cuneratoren met uitleg over de restauratie genoot veel belangstelling.

WERKGROEP VIRTUEEL RHENEN

Er waren complimenten voor de HVOR. Als je de complimenten van directeur Karel Loeff van de Landelijke Bond Heemschut in ontvangst mag nemen voor het baanbrekende werk van je eigen historische vereniging op virtueel terrein, dan ben je gewoon heel trots. Dat hebben we toch maar voor elkaar gekregen in de afgelopen jaren. Pionierswerk van Arne Suverein en doorzettingsvermogen van onze hechte

Een virtuele weergave van de Rijnpoort en een deel van de stadsmuur

kerngroep Virtueel Rhenen. We blijken uniek te zijn binnen historische verenigingen. We hebben een prachtig product afgeleverd met Het Koningshuis en wij zijn nog steeds hard bezig de stad af te ronden en de technologische tegenslagen te overwinnen.

Zonder al te technisch te worden hier een korte uitleg over de stand van zaken. We hebben de stad gesplitst in oost en west Rhenen. Dat was noodzakelijk. Toen alle gebouwen en huisjes geplaatst waren, draaide de stad niet. De computer moet heel hard rekenen om alles te verwerken. Daarom de splitsing. Tom Heger en Pieter Vis hebben geanalyseerd, gededuceerd en aan problem solving gedaan. Dat is gelukt. We hebben de OPLOSSING. Het staat allemaal op www.stadrhenen.nl. Het grootste probleem is dat we met een OUD programma werken. U herinnert zich misschien de tekstverwerker Wordperfect nog, werkte perfect, maar werd niet ge-updated. Toen kwam WORD met herhaaldelijke updates. Zoiets gebeurt ook met ons oude programma, 3D Gamestudio, het wordt niet meer onderhouden.

We zijn nu bezig de textures (plaatjes) op de huisjes te vervangen, zodat een lichtere versie van de stad ontstaat, minder rekenwerk voor de computer. Zo willen wij ons uiteindelijke doel bereiken, namelijk dat de stad in combinatie met het Koningshuis op het internet verschijnt en in een virtual reality-omgeving. U begrijpt het al: WE GAAN GEWOON DOOR, net zoals de afgelopen 12 jaar. In 2016 heeft Henny Boor weer een aantal presentaties gegeven over het Koningshuis, zijn bewoners en zijn cultuurhistorie. Leuk om te doen en met altijd enthousiaste toehoorders. Bent u geïnteresseerd in onze activiteiten, informatie over de virtuele stad of een bezoek aan het Koningshuis? Klik dan op www.stadrhenen.nl of www.facebook.com/stadrhenen.nl/

BEELDBANK- EN FILMGROEP

De beeldbank- en filmgroep verzamelt en vertoont beeldmateriaal, maar maakt zelf ook foto's en films. Dankzij een subsidie van de Stichting voormalig Gast- en Weeshuis in

Rhenen konden een foto- en een filmcamera worden aangeschaft, die vooral worden ingezet voor het vereeuwigen van activiteiten in de gemeente Rhenen, zoals de renovatie van de Cuneratoren, de nieuwbouw van Vreewijk of een bepaalde happening als de Schoneveldse Dag. In het Huis der Gemeente werd begin 2016 een aantal oude en nieuwe foto's tentoongesteld die met de functies binnen het Huis te maken hebben zoals het politiebureau, de bibliotheek en het gemeentehuis.

Verder werden foto's verzorgd voor enkele bedrijven in Rhenen.

DINSDAGMORGENBIJENKOMSTEN

Aanvankelijk werden de dinsdagmorgenbijeenkomsten in de Commanderie gehouden, maar nu al een paar jaar aan de Kuilweg en steeds worden deze zeer goed bezocht. Ca 35-40 leden komen wekelijks gezellig bijpraten, genieten van de koffie en luisteren en kijken naar foto's, films of een presentatie van één van de leden. De dinsdagmorgengroep maakte diverse uitstapjes. Zo werd eind juni kasteel Middachten bezocht en in november vond een rondleiding plaats op Kamp Amersfoort.

WERKGROEP ELST EN REMMERDEN

De werkgroep bestaat op dit moment uit 10 leden van de HVOR, die elk hun eigen specialisme hebben op het gebied van de lokale historie. Lopend onderzoek betreft o.a. militaire geschiedenis van Elst en Remmerden, tabakscultuur, historisch grondbezit en bewoningsgeschiedenis, verzamelen en vastleggen van oud beeldmateriaal. Ook in 2016 heeft Het Elster Geschiedenishuis (HEG) weer een succesvol seizoen achter de rug. Het gemiddelde bezoekersaantal is met ca. 50 personen stabiel te noemen. Na 4 seizoenen kunnen we stellen dat HEG een belangrijke plaats heeft in het verzamelen, onderzoeken, vastleggen en openbaar maken van allerlei aspecten van het Elsterse cultureel erfgoed. Onderwerpen die in het achterliggende seizoen aan de orde kwamen waren o.a. militair historisch erfgoed, Elsterse kunst en tabakscultuur. Tijdens de ochtendbijeenkomsten staat het uitwisselen van informatie centraal. In de avondbijeenkomsten worden presentaties en lezingen gehouden, waarbij veelal gebruik wordt gemaakt van binnen HEG en de werkgroep verzameld materiaal. Alle bijeenkomsten vinden plaats in MFG 'Het Bestegoed'. Naast activiteiten rondom HEG is er in 2016 veel aandacht geweest voor de Algemene Begraafplaats in Elst. In samenwerking met de Gemeente Rhenen is een zestal oude grafstenen gerestaureerd en is bij de entree een informatiebord geplaatst waarop de geschiedenis van de begraafplaats wordt weergegeven. Eveneens in samenwerking met de Gemeente Rhenen wordt begin 2017 een hekwerk geplaatst rondom het in 2015 gerealiseerde gedenkteken 'Voor hen die vielen' tegenover MFG 'Het Bestegoed'. In maart 2017 wordt een boek gepresenteerd met 50 oude en nieuwe afbeeldingen van Elst en Remmerden. In dit boek wordt historisch beeldmateriaal naast een recente foto van dezelfde locatie getoond. Per locatie wordt een korte beschrijving opgenomen. De uitgave komt tot stand in samenwerking met de SPOR.

WERKGROEP ACHTERBERG

In 2015/2016 heeft de werkgroep voor Evangelisatie Stichting Saambinding onderzoek verricht naar de historie van houten gebouwtje 'Eben Haëzer' aan het Veeneind. Vanwege het 70-jarig bestaan van de Stichting Saambinding wilde men een jubileumboekje maken over de totstandkoming

van deze kerk. Aangezien de veelal agrarische bewoners van het Veeneind kerkelijk bij Achterberg hoorden was voor de redactie de link met werkgroep Achterberg snel gelegd. Ook is er een aanvang gemaakt met het ordenen/samenstellen van de vele gegevens die de heer Hans van der Heiden voor ons heeft genoteerd in het archief van Wijk bij Duurstede. De heren Reijer van der Meijden en Pim Strous gebruiken deze gegevens o.a. voor het beschrijven van de boerderijen in het boek dat wij op termijn willen uitbrengen. Op 27 oktober is er weer een presentatie gegeven in het Dorpshuis van Achterberg. Ditmaal hebben we daar de heer Kobus van Ingen voor bereid gevonden. Het was een prachtige lezing over het wel en wee van de bekende Achterbergse familie Lodder.

WERKGROEP PR EN WEBSITE

Deze werkgroep is in 2016 bijzonder actief geweest en heeft in het kader van publiciteit een nieuwe HVOR-folder en visitekaartjes samengesteld en laten drukken. Acte de présence is gegeven op diverse hoogtijdagen zoals bij Open Monumenten Dag, Cuneradag en de Schoneveldse Dag, waarbij extra attentie werd gevraagd met flyers of folders en alsook voor de inrichting van de kraam. Ook voor de lezingavonden werden extra e-mails gestuurd om eraan te herinneren en op de avonden werd een leestafel ingericht. De aankondigingen werden daarnaast ook op de agenda van het Cultuurplatform geplaatst. Het meest werk is verricht met de opzet en invulling van een nieuwe website, die door een gezamenlijke inspanning tot stand kwam en binnenkort live gaat. Wel is er nog een vacature voor een webmaster om het geheel bij te houden indien nodig. Hiervoor is een taakomschrijving opgesteld en geplaatst op de site.

GENEALOGIE EN HERALDIEK

Er stonden vóór 1940, toen de binnenstad door bombardementen en beschietingen grotendeels is verwoest, ruim 200 huizen binnen de stadsmuur van Rhenen. In 2011 is een start gemaakt met een artikelenreeks in Oud Rhenen met als titel Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners. Ad de Jong heeft inmiddels veel historische informatie over panden in de Rhenense binnenstad vóór midden 19e eeuw verzameld. Henk Deys bezit veel gegevens over de periode ná 1832. Er is door hem veel fotomateriaal over de Rhenense binnenstad gepubliceerd in het boek Achter Berg en Rijn-Over boeren, burgers en buitenlui, dat in 1981 verscheen.

Er duiken echter nog steeds fraaie oude foto's van panden in de binnenstad op.

Genealogische onderzoekers worden uitgenodigd om samen met Ad de Jong en Henk Deys mee te werken aan publicaties in Oud Rhenen over de geschiedenis van huizen te Rhenen; in 2016 is in dit kader gepubliceerd over de volgende huizen:

Wapenschilder Rómulo Döderlein de Win uit Maartensdijk met het gereconstrueerde 'Consistoriebord' (Foto A.J. de Jong).

Samen met J.M. Doorman in het januarinummer over De woning van de familie Volhardt in de Kruisstraat, met B.W. van Laar in het meinumner over Het pand van Garage van der Horst en met E.L.H.M. Horsthuis in het septembernummer over Het huis Thiell aan de Markt en de familie Van Helden. In deze artikelen worden naast de geschiedenis van de panden tevens genealogische en heraldische aspecten met betrekking tot de bewoners behandeld.

Voorts is vermeldenswaard dat er ooit in de consistoriekamer van de Cunerakerk een 18e eeuwse wapenbord heeft gehangen met namen en familiewapens van ambtsdragers (predikanten, ouderlingen en diakenen) van de Cunerakerk uit de periode 1733-1745; helaas is dit wapenbord bij de kerkbrand van 1934 verloren gegaan.

In 2016 werd bij toeval ontdekt dat de Rhenense wapenschilder M.C. Volhardt dit wapenbord in 1769 vervaardigd heeft. Op basis van een beschrijving uit 1919 door Mr. P.C. Bloys van Treslong Prins en een 18e eeuwse wapenkaart van de Rhenense vroedschap, eveneens van de hand van deze Volhardt, is het verloren gegane wapenbord gereconstrueerd en heeft het weer een plaatsje gekregen in de Cunerakerk.

WERKGROEP ARCHEOLOGIE RHENEN

Verreweg het fraaiste jaarverslag van alle werkgroepen van onze Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken is zonder meer dat van de Werkgroep Archeologie. En daarmee doelen we dan op het filmische verslag dat Hans Gadellaa jaarlijks produceert. Ook het sim-

pele overzicht dat de woordvoerder van de WAR samenstelt is daarbij vergeleken de eenvoud zelve. De donderdagmorgens die wij vrijwel wekelijks in de Commanderie met elkaar doorbrengen vulden wij in 2016 o.a. met de voorbereiding op de verhuizing naar het nieuwe onderkomen. Op 21 april echter besloten wij het Dom Under in Utrecht weer eens te bezoeken om te zien hoe het legertje vrijwilligers dat het gigantische bodemarchief van de Dom aan de nieuwsgierigen toont, zich in 2016 te weer stelt. Welnu, wij kunnen alle historisch geïnteresseerden van onze vereniging aanraden ons na te volgen. In mei vroeg het Cultuurplatform Rhenen zich af of de WAR ook voor de schooljeugd een oudheidkundig beeld kon scheppen. De WAR-leden stelden een speurtocht in het historische stadscentrum voor en op de eerste september werd het eindproduct aan Henny Boor, lid van het Cultuurplatform, overhandigd. Uit verschillende reacties van het Rhenense basisonderwijs bleek dat de bijdrage van de WAR op prijs werd gesteld.

Op 1 oktober vond de 21ste Archeodag, de laatste jaren georganiseerd door Landschap Erfgoed Utrecht, in Spakenburg plaats. Een voltrefter voor de deelnemende amateurarcheologen om elkaar ditmaal te ontmoeten in de uiterste noordoosthoek van de provincie Utrecht. Het oude plaatsje bleek uit zijn rijke vissersverleden zoveel aan belangwekkends te kunnen opdiepen dat ook hier het toerisme een waardige vervanger bleek voor de aloude bron van inkomen. Op 17 november trok de WAR naar Wijk bij Duurstede, waar het fraaie museum naast de boeiende rondleiding van Luit van der Tuuk, de vrijwillige conservator van Museum Dorestad, heel veel te bieden had voor ons groepje amateurs, dat vooral benieuwd was naar de grootste havenstad van West-Europa in de vroege middeleeuwen.

Eveneens in november werden drie groepen leerlingen van de Rhenense Daltonschool in museum Het Rondeel ontvangen, die uit een aantal belangstellingscentra voor het onderwerp 'Archeologie' gekozen hadden. Drie leden van de WAR brachten elk een ander deel van de rijke collectie van het museum onder de aandacht van de jeugdigen en werden na afloop op een luid applaus getrakteerd.

Geruime tijd geleden maakte de WAR een beeld op van Rhenen, waaruit bleek dat er nogal wat mankeerde aan de wijze waarop onze gemeente de toeristen met de bewegwijzering tegemoet trad. Voor een gemeente die het toerisme hoog in het vaandel heeft een beeld om nauwelijks trots op te zijn. In de tweede helft van november werd de WAR gevraagd of de leden een bijdrage konden leveren aan een positieve verandering. Tijdens een vergadering dienaangaande heeft een vertegenwoordiging van onze werkgroep zijn medewerking toegezegd.

Henny Boor, Anne Uiterwijk, Nees van den Oosterkamp, Anton de Ridder, Ad de Jong, Ton van Drunen en Gerrit van Nieuwenhuizen

Vrijwilligersvacature:

WEBMASTER HISTORISCHE VERENIGING OUDHEIDKAMER RHENEN EN OMSTREKEN

WWW.OUDRHENEN.NL

OMSCHRIJVING:

De HVOR is de oudste vereniging van Rhenen en zet zich in voor alles wat valt onder de cultuurhistorie van Rhenen. Met spoed zoeken wij een webmaster voor onze vernieuwde website die gebouwd is in WordPress.

TAKEN:

- Wekelijks contact onderhouden met het hoofd van de werkgroep PR & Communicatie
- Verwerken en redigeren van nieuwsberichten en items voor de -HVOR- agenda i.o.v. -PR & Communicatie
- Contact onderhouden met de internetontwerpers.

In deze functie maak je deel uit van de PR werkgroep, die uit vijf leden bestaat en maandelijks vergadert.

BEGINDATUM:

Met onmiddellijke ingang.

WERKUREN:

Gemiddeld circa 1 à 2 uur per week.

BIJZONDERE VOORWAARDEN:

Bekend met CMS-systemen, ervaring met WordPress is een must. Kennis van digitale beeldbewerking. Goede communicatieve vaardigheden. Betrokken zijn bij de Cultuurhistorie van Rhenen.

INWERKMETHODE EN BEGELEIDING

De kandidaat wordt in deze functie ingewerkt door de huidige webcommissie.

E-mailadres voor vragen en reacties
info@oudrhenen.nl t.a.v. Het Bestuur

Naam contactpersoon
Anne M. Uiterwijk
06 1022 5796

